

TRÜ Üldajaloo kateeder

POOLA RAHVA VÕITLUS RAHVADEMOKRAATLIKU
KORRA KINDLUSTAMISE JA SOTSIALISMI ALUSTE RAJAMISE
EEST

Diplomitöö

Helgi Eerma

Inu. nr. 109.

Tartu 1953

Sissejuhatus.

Marksistlik-leninlik õpetus riigist lähtub sellest, et töölisklass ei või asuda sotsialismi ülesehitamisele kodanliku riigi raamides. Töölisklassi ülesandeks on purustada kodanlik riik, mis on kapitalistide ja mõisnike klassi huvide teenistuses ja luua uus töölisklassi riik - proletariaadi diktatuur, mille peamiseks ülesandeks on sotsialismi ülesehitamine antud maal. Oma töös "Leninismi alustest" märkis J.V.Stalin: "Kodanlust võita ja tema võimu kukutada võib revolutsioon ka ilma proletariaadi diktatuurita. Kuid kodanluse vastupanu mahasurumiseks, võidu säilitamiseks ja edasiminekuks sotsialismi lõpliku võiduni pole revolutsioon enam võimeline, kui ta teataval oma arenemise astmel ei loo oma põhitoena spetsiaalset organit proletariaadi diktatuuri näol". Marksistlik-leninliku õpetuse õigsust tõendas suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis tähendas põhjalikku murrangut inimühiskonna arengus. "Ta pani kehtima proletariaadi diktatuuri ja andis... riigi juhtimise töölisklassi kätte, muutes töölisklassi seega valitsevaks klassiks.

Nõnda avas Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon inimkonna ajaloos uue ajastu - proletaarsete revolutsioonide ajastu".

1. J. V. Stalin, *Leninismi käsiraamat*, Tallinn, 1952, lk. 23.

2. *Ühiskondliku ajaloo käsiraamat*, Tallinn, 1952, lk. 202.

Esimese maailmasõja tulemuseks oli ~~sotsialismi~~^{töölisklassi} tekkimine 1/6 maakeral, millega oli loodud esimene lõhe kapitalistlikku süsteemi. Teine maailmasõda näitas uue jõuga kapitalismi täielikku pankrotti. J.V. Stalin oma viimases geniaalses töös "Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus" näitas, et "Teise maailmasõja ja tema majanduslike tagajärgede kõige tähtsamaks majanduslikuks tulemuseks tuleb pidada ühtse kõikehaara-va maailmaturu lagunemist. See asjaolu määras ära maailma kapitalistliku süsteemi üldkriisi edasise süvenemise"¹. Selle tulemusena "langesid kapitalistlikust süsteemist välja Hiina ja teised rahvademokraatiamaad Euroopas, kes moodustasid koos Nõukogude Liiduga ühtse ja võimsa sotsialismileeri, mis seisab kapitalismileeri vastas". Seega sotsialismi edusammud NSV Liidus ja tema võit teises maailmasõjas fašistliku Saksamaa üle löid eeldused uue riigitüübi - rahvademokraatia - tekkimiseks reas Kesk- ja Kagu-Euroopa maades. Lenin märkis, et "Kõik rahvad jõuavad sotsialismile, see on möödapääsematu, kuid kõik ei jõua just täiesti samal viisil, igaüks toob omapära ühte või teise proletariaadi diktatuuri erikujusse, ühte või teise ühiskondliku elu mitmesuguste külgede sotsialistliku ümberkujundamise temposse". Rahvademokraatia ongi üks proletariaadi diktatuuri vorme tema teatud astmel. Kuid mis on siis rahvademokraatia? Sellele küsimusele vas-

1. J. Stalin, *Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus*, Tallinn, 1953, lk. 64.

2. *Saksamaa*, lk. 65.

3. B. U. *Lenin, Col., I, 23, lk. 58.*

Poola Ühendatud Töölispartei

tas Boleslaw Bierut ~~VPORP~~ kongressil 1948.a. detsembris. Mõned arvavad, märkis ta, et rahvademokraatika omapära seisneb selles, et tema arenguprotsessi tulemusi ei saa ette näha ja kujutavad seda korda kui kapitalismi ja sotsialismi sünteesi, kui omapärast sotsiaalset korda, kus paralleelselt arenevad mõlema süsteemi elemendid¹. Teised arvavad, et rahvademokraatlik kord on ajutine nähe ja hiljem tuleb jälle tagasipöördumine kapitalismi juurde. Kolmandad leiavad, et rahvademokraatia on mingi sild lääne kapitalismi ja ida sotsialismi vahel. Bierut näitas, et need "teooriad" on ekslikud. Rahvademokraatia on eriline revolutsiooniline võimuvorm, mis tekkis meie ajastu uutes ajaloolistes tingimustes. Ta on uute klassijõudude suhete väljendajaks rahvusvahelises mastaabis.

Oma arengus rahvademokraatlik revolutsioon läbib kaks põhilist etappi. Esimesel etapil me ei saa veel rääkida proletariaadi diktatuurist, vaid proletariaadi hegemooniast, s.o. töölisklassi ja talupoegade diktatuurist, kusjuures proletariaat etendab juhtivat osa. Esimest etappi rahvademokraatia arengus võib iseloomustada kui agraar- ja imperialismivastase revolutsioonina, kusjuures täidetakse kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ülesandeid. Likvideeritakse mõisnikkond kui klass ja viiakse läbi agraarreform. Just agraarreformi läbiviimine kindlustas töölisklassi ja talupoegade liitu ja tugevdas töölisklassi juhtivat osa selles liidus. Teravas klassivõitluses töölisklass paljastas rahvamasside ees kodanluse rahvavastase te-

¹ "Tippaiga", 17. detsember 1948.

gevuse iseloomu ja isoleeris teda poliitiliselt. Koos sellega viidi läbi suur- ja kesktööstuse, pankade ja transpordi natsionaliseerimine.

Teisele etapile siirdumine tähendab töölisklassi jagamatu võimu kehtestamist, mis saavutatakse enamasti konstitutsioonilisi norme kasutades. Teisele etapile siirdumine tähendab ka kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ülekasvamist sotsialistlikuks revolutsiooniks, milline protsess Euroopa rahvademokraatiamaades toimus 1947-1948.aastatel. Rahvademokraatlik revolutsioon on sarnane Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga NSV Liidus. Kuid tal on olemas ka rida iseärasusi, mis väljendus klassijõudude vahekorras, sotsiaalmajanduslikes tingimustes, ajaloolises olukorras ja erinevas arengutempos. Kui Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon toimus töölisklassi oma jõududega liidus talurahvaga, siis rahvademokraatlik revolutsioon algas pärast nende maade vabastamist Nõukogude Armeel poolt. Nõukogude Armeel abile toetudes hoiti rahvademokraatiamaades ära verine kodusõda ja välismaine interventatsioon, mis muidugi kergendas rahvamasside võitlust eksploatatorlike klasside vastu. Kuid samal ajal neis maades, mis vabanesid saksa okupatsioonist ilma Nõukogude Armeel abita, suruti maha igasugune rahvamasside revolutsiooniline initsiatiiv. Selline oli olukord Kreekas, Itaalias, Prantsusmaal jm.

Rahvademokraatliku revolutsiooni raames viidi demokratiseeruvais mais läbi rida revolutsioonilisi

muudatusi mitmesuguste ühiskondlik-majandusliku elu sfäärides. 1947.a. mõningate kommunistlike parteide informatsioonilisel nõupidamisel märkis ka ~~seisimees~~^{sm.} Ždanov, et "Uuel demokraatlikul võimul... Bulgaarias, Rumeenias, Poolas, Tšehhoslovakkias, Ungaris ja Albaanias, tuginedes rahvahulkade toetusele, läks lühikese ajaga korda läbi viia sellised progressiivsed demokraatlikud ümberkujundused, milleks kodanlik demokraatia pole enam võimeline".

Demokraatlike ümberkorralduste tulemusena võisid rahvademokraatiamaad minna üle rahvamajanduse planeerimisele. Selleks võeti vastu ühe, kahe ehk kolme aasta plaanid, mille ülesandeks oli rahvamajanduse taastamine. Nende plaanide elluviimiseks olid loodud NSV Liidu ja rahvademokraatiamaade vahel kaubanduslikud sidemed. Imperialistlikud riigid aga püüdsid rakendada NSV Liidu, Hiina ja Euroopa rahvademokraatiamaade suhtes majanduslikku blokaadi, et neid majanduslikult lüüa. Kuid selle tulemuseks oli "...mitte lüüa, vaid uue maailmaturu - tugevnemine".

Rahvademokraatliku korra kindlustamine toimus pidevas klassivõitluses igasuguste fašistlike elementidega. Kapitalistlikud maad, olles vihaleaetud rea Kesk- ja Kagu-Euroopa maade väljalangemisest kapitalistlikust leerist, püüdsid igati võidelda rahvademokraatliku kor-

ra kindlustamise vastu. Sel eesmärgil saadeti rahvademokraatiamaadesse spioone ja diversante, kelle ülesandeks oli võidelda uue demokraatliku riigikorra vastu. Kuid rahvademokraatiamaade rahvad ~~ei taha enam sõda~~, ei taha enam kapitalistliku korra taastamist. Nad on saanud aru rahvademokraatliku korra paremustest ja on igati valvel imperialistlike riikide kallaletungide vastu. Toetudes NSV Liidu laialdasemale abile, võivad rahvademokraatiamaad sammuda julgelt edasi sotsialismi ülesehitamise teed. Rahvademokraatlikku korda ei suuda kõigutada enam keegi, sest tema poolt on rahva enamik, Me võime julgelt öelda - rahvademokraatlik kord on kindel ja võitmatu.

I

Poola vabastamine Nõukogude Armeed poolt
ja rahvademokraatliku võimu rajamine.

Esimese maailmasõja tagajärjel tekkis Euroopas rida uusi riike. Üks nendest oli kodanlik Poola vabariik. Oma olemasolu algusest alates asus ta NSV Liidu suhtes vaenulikule seisukohale. Eriti vaenulikuks kujunes olukord pärast Hitleri võimuletulekut Saksamaal, mil kodanlik Poola valitsus püüdis läheneda Saksamaale. *Säärane poliitika nõrgestas Poola rahvusvahelist positsiooni, mida hiliselt Saksamaa ära kasutas oma agressiooni huvides.* ~~Sisalik Saksamaa oma territooriumi suurendamise huvides.~~

1. septembril 1939. a. kell 4.45 hommikul alustasid hitlerlikud väeosad sõjalist rünnakut Poola vastu. Poola, kes tundis end nõrgana fašistliku armee ees, pöördus abisaamiseks liitlaste - Inglismaa ja Prantsusmaa - poole. Poola liitlased saatsid küll Saksamaale mitu ähvardavat nooti, kuid mingit reaalselt abi nad Poolale ei osutanud. Seega oli Poola riik jäetud täiesti saatuse hoolde.

Poola armee osutus tehniliselt nõrgaks ja oli ette valmistamata selliseks sõjaks. *ja pealegi seisis ta esialgselt andetu juhtkond.* Poola ohvitseride kohta öeldi, et nad oskavad ainult hästi ratsutada ja tantsida. Kuid muidugi selline ohvitserkond ei olnud suuteline juhtima armee tegevust. Selle tõttu oli Poola sõjaline vastupanu likvideeritud paari nädala jooksul. Poola valitsus ei oodanud ära sõjategevuse lõppu ja põgenes välismaale veel enne, kui pealinn Varssavi oli langenud okupantide

1. A. A. Kanychev, Otsuse no võõruse Poolas, Moskva, 1952, lk. 330.

kätte.

Poola territooriumil puhkenud sõda ohustas NSV Liidu julgeolekut. Fašistlike vägede liikumine itta ähvardas saksa okupatsiooniga ka valgevene ja ukraina rahvast Lääne-Valge-Venes ja Lääne-Ukrainas. Neis tingimustes pidi NSV Liit võtma tarvitusele kiired abinõud julgeoleku kindlustamiseks. Selleks andis NSV Liidu valitsus 17.septembril 1939.a. Punaarmeele käsu ületada piir ja võtta oma kaitse alla Lääne-Ukraina ja Lääne-Valge-Vene elanikkonna elu ja varandus¹. Selle tulemusena Punaarmee väeosad asusid piki "Curzoni" liini. See Punaarmee ^{samm} ~~retk~~ päästis fašistlikust ikkest olulise osa poola rahvast, kes hiljem, sõja puhkedes NSV Liidu ja Saksamaa vahel, evakueerusid itta.

Fašistid, okupeerides Poola territooriumi, eraldasid sellest kohe Poznani, Pomorje ja Ülem-Sileesia ja ühendasid need alad Saksamaaga. Ülejäänud Poolast moodustati kindralkubermang eesotsas kindralkuberneriga. Saksamaa liidetud aladel sunniti elanikkond asuma elama kindralkubermangu aladele, kusjuures evakueerumine toimus äärmiselt julmades tingimustes. Poolakate asemel toodi maale üle poole miljoni saksa kolonisti. Okupeeritud Poolas algas verine terroriaeg. Okupatsiooni esimestest päevadest peale fašistid süstemaatiliselt laostasid rahvamajandust. Nad hävitasid kõik poola kõrgemad õppeasutused, muuseumid, mälestusmärgid ja keelasid poola keele tarvitamise. Esmajärjekorras püüti hävitada aga poola demokraatlikud jõud. Osa elanikkonnast viidi vägisi töö-

1. А. А. Ханычев, Онекса, ч. 331.

le Saksamaale, teine osa suunati tööle sõjalistele ehitustele. Okupantide sooviks oli füüsiliselt hävitada poolakad, kes nende arvates kuulusid "alamasse" rassi. Sellel eesmärgil oli loodud lai surmalaagrite võrk. Sellised mehhaniseeritud "vabrikud" inimeste massiliseks hävitamiseks olid loodud Demblin'is, Oświęcim'is, Treblin'is, Majdaniek'is, Helmis, Sobibor'is jm¹. Neis surmalaagreis hukkus tuhandeid poolakaid. Üldse hukkus okupatsiooni-aastail Poolas 6,1 miljonit inimest². Seejuures hävitati peaaegu täielikult juudi elanikkond - ligi 3,2 miljonit inimest. Massilise elanikkonna hävitamise tulemusena kaotas Poola ligi 22% elanikkonnast. Samal ajal Inglismaa kaotas sõjas 0,8% ja Prantsusmaa 1,5% elanikkonnast.

Nagu juba eelpool mainitud, põgenes Poola valitsus välismaale. Endine president Moscicki, kes põgenes Šveitsi (ta oli juba varem omandanud Šveitsi kodakondsuse), määras oma järglaseks endise senati esimehe Raczkiewicz'i. Viimane juba emigratsioonis olles määras uue valitsuse formeerimise ülesande kindral Sikorskile. Nii moodustati 1939.a. septembri lõpul Prantsusmaal Angersi linnas Poola emigrantlik "valitsus" eesotsas Sikorskiga. (Pärast Prantsusmaa kapituleerumist sakslastele 1940.a. Poola emigrantlik "valitsus" sõitis Londonisse.) Poola emigrantlik "valitsus" püüdis tekitada viha elanikkonnas mitte okupantide, vaid NSV Liidu vastu. Selleks propageeriti teooriat, et Poola "kõrgemad huvid" nõuavad passiivset äraootamist, millega püüti nõrgestada rahvahulkade võitlusvõimet. Põhja-Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prant-

1. Ф. Зыб, Польша 1939-1948 годов, Москва, 1949, т.1.
2. А.Я. Канышев, Окупация, т. 333.

susmaa reaktsiooniliste ringkondade ässitusel ja heakskiidul kuulutas Poola emigrantlik "valitsus" sõja NSV Liidule. Kuid 1941.a., kui fašistlik Saksamaa tungis kalale NSV Liidule, oli Poola emigrantlik "valitsus" sunnitud nõustuma NSV Liiduga ühiseks sõjapidamiseks. agressorite vastu, kuna ta kartis end kompromiteerida saksa fašistidele avaliku kaasaaitamisega. Selle tulemusena sõlmiti 30.juulil 1941.a. Londonis NSV Liidu valitsuse ja Poola emigrantliku "valitsuse" vahel kokkulepe¹. Selle kokkuleppe tulemusena seati sisse diplomaatilised suhted mõlema valitsuse vahel. Kokkuleppele oli lisatud protokoll, mis nägi ette, et NSV Liidu valitsus annab amnestia kõigile poola kodanikele, kes viibisid vangidena (kas sõjavangidena või muudel põhjustel) NSV Liidu territooriumil. Selles kokkuleppes puudutati ka Poola armee loomise küsimust NSV Liidu territooriumil. See küsimus ^{tabendus} ~~sv~~ormistati täielikult 14.augustil 1941.a. Moskvas, kus kirjutati alla Nõukogude-Poola sõjalisele kokkuleppele². Selle tulemusena pidi Poola armee moodustatama 30000 sõdurist, kusjuures armee ülemjuhatajaks NSV Liidu territooriumil määrati kindral Anders³. See armee pidi tegutsema NSV Liidu Kõrgema Ülemjuhatusel all. Edasi toimusid 3. ja 4.detsembril 1941.a. Moskvas läbirääkimised, mille tulemusena 4.detsembril kirjutati alla NSV Liidu ja Poola emigrantliku "valitsuse" vahel deklaratsioonile sõprusest ja vastastikusest abistamisest. Selles deklaratsioonis märgiti, et pärast võidukat sõda "...on Liit-

1. Nõukogude Liidu välispoliitika Isamaasõja ajal, I köide, Tallinn, 1947, lk. 100.

2. Saksamaal, lk. 107

3. Hiljem Poola armee koostise suurendati 90 000 inimesele.

lasriikide ülesandeks püsiva ja õiglase rahu kindlustamine. Seda võib saavutada ainult uue rahvusvaheliste suhete organisatsiooniga, mis põhineb demokraatlike maa-de ühendamisele kindlasse liitu"¹.

NSV Liidu valitsus abistas igati NSV Liidu territooriumil olevaid poola kodanikke. Nii kirjutati 31.dets. 1941.a. Kuibõševis alla kokkuleppele 100 miljoni rubla suuruse laenu kohta, mis anti poola kodanike abistamiseks². 22.jaanuaril 1942 kirjutati Kuibõševis alla teisele laenule 300 miljoni rubla suuruses, mis anti Poola emigrantlikule "valitsusele" Poola armee ülalpidamiseks NSV Liidu territooriumil³. Seega NSV Liidu valitsus tegi kõik, mis võimalik, et aidata poola kodanikke NSV Liidu territooriumil.

Hitlerliku okupatsiooni esimestel kuudel poola rahva rahvuslikul vabadusvõitlusel polnud ühtset organisatsioonilist keskust ega vastavat poliitilist juhtimist. Tõuke demokraatlike elementide organiseerimiseks ja partisaniliikumise alguseks andis sõja algus NSV Liiduga. 1941.a. detsembris grupp Varssavis tegutsevaid endisi Poola Kommunistliku Partei liikmeid, eesotsas Novotkoga, tegi ettevalmistusi Poola Töölispartei loomiseks. Selle tulemusena jaanuaris 1942.a. formeeriti Poola Töölispartei - PPR⁴. PPR jätkas endise Poola Kommunistliku Partei revolutsioonilisi traditsioone ja asus progressiivsete jõudude etteotsa võitluses reaktsiooni vastu. PPR võttis oma esimesel istungil vastu deklaratsiooni,

1. *Wojakowude liidu välispoliitika*, lk.142.

2. *Scabanas*, lk.743.

3. *Scabanas*, lk.162.

4. *A.S. Kanyabus, Oupau*, lk.341.

mis konstateeris, et poola rahvale vabaduse võib tuua ainult NSV Liidu võit saksa fašismi üle. Deklaratsioon määras kindlaks poola rahva ülesanded vabadusvõitluses ja kutsus rahvast üles looma ühisrinnet võitluseks fašistidega. PPR oli esimene partei, kes püstitas loosungi "Moodustage partisanisalku!" Deklaratsioon sisaldas rea näpunäiteid partisanivõitluseks: tuleb kõigi vahenditega desorganiseerida vaenlase baase ja relvastatud jõude tagalas, hävitada sildu, lasta rööbastelt välja jooksta ronge jne. Kõrvuti kangelasliku organisatoorse ja propagandatööga asus PPR ette valmistama relvastatud jõudude loomist võitluseks okupantide ja rahvareeturite vastu. 1942.a. mais moodustatigi Tomoszowi metsades Rahvakaardivägi - Gwardia Ludowe¹. Gwardia Ludowe ridadesse koondus Varssavi-lähiste rajoonide noorsugu, kes võitles vapralt hästirelvastatud vaenlase vastu. Nii hävitasid nad 1943.a. lõpuks 127 raudtee koosseisu, purustasid kümneid raudteejaamu, tapsid tuhandeid saksa sõdureid, seejuures isegi paar kindralit ja vabastasid üle 2000 poliitvangi². Selles visas võitluses kaotasid paljud kangelased oma elu. Piki raudteid, mida eriti valvati, poodi sadu partisane, kuid see kõik ei suutnud murda poola rahva võitlusvõimet. Samal ajal poola reaktsioon, mille eesotsas alates 1942.a. seisis Poola kodanlaste terroristlik organisatsioon "Rahva Relvastatud Jõud" koos Londoni emigrantliku "valitsuse" organisatsiooni "Relvastatud Võitlusliiduga", millest hiljem moodustati Armia Kraiowa³, organiseeris terroristlikke väl-

1. *Teraz nie napognai Tomoszu, Kowba, 1951, lk. 15.*

2. *Scabamas, lk. 26.*

3. *Armia Kraiowa oli Londoni emigrantliku "valitsuse" sõjaline organi-
satsioon, mis tehtes dupleeritud Poola terroristidega.*

jaastumisi PPR ja Guardia Ludowe vastu . Ka NSV Liidus asuvas Poola armees tegutsesid terroristlikud rühmad, kes õiendasid arveid poola sõdurite ja ohvitseridega, kes suhtusid hästi NSV Liitu. Isegi Poola emigrantlikus "valitsuses" hakkasid üha suuremat osa etendama reaktiioonilised esindajad nagu Raznevic, Sosnovski jt., kes suhtusid NSV Liitu, nagu varemgi äärmiselt vaenulikult. Nad ei tahtnud pidada kinni Nõukogude-Poola kokkuleppe tingimustest ning toetasid igasugust NSV Liidu vastast ja isegi saksa fašiste soosivat tegevust. Kõige häbiväärselt käitus aga NSV Liidus asuva Poola armee ülemjuhataja kindral Anders, kes keeldus võitlemast koos Nõukogude vägedega sakslaste vastu ja viis suure osa oma armeest - ligi 75 000 meest - 1942.a. märtsis ja augustis läbi Iraani Lähis-Itta. Veidi hiljem, s.o. 25.veebruari 1943.a. Sikorski valitsus avaldas teate, kus ta jäi püsima ennesõjaaegsele nõukogudevastasele positsioonile¹. Siin ta esitas nõude ennesõjaaegse Poola piiri tunnustamisest. Sikorski valitsus levitas laialt laimu NSV Liidu kohta, kasutades selleks saksa okupantide poolt levi tatud valet, nagu oleks nõukogude kodanike poolt pandud toime 1940.a. poola sõdurite ja ohvitseride massiline tapmine Katõni metsas, Smolenski juures. Muidugi see oli jultunud vale. Pärast teist maailmasõda tegi rahvusvaheline komisjon selgeks, et tapmine pandi toime mitte 1940.a., vaid hiljem, siis kui saksa okupandid olid okupeerinud juba Smolenski-lähedased alad. Seda tõendavad tapetute juurest leitud dokumendid. Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes katkestas NSV Liidu valitsus diplo-

maatilised suhted Poola emigrantliku "valitsusega", Selleks andis ~~seltsimees~~^{sm.} Molotov 25. aprillil 1943. a. Nõukogude valitsuse nimel Poola saadikule Moskvast noodi, milles öeldi, et "...need asjaolud sunnivad Nõukogude valitsust nentima, et praegune Poola valitsus, olles laskunud sobingu teele hitlerliku valitsusega, on lõpetanud tegelikult liitlassuhted NSV Liiduga ja asunud Nõukogude Liidule vaenulike suhete positsioonile"¹. Hiljem siiski diplomaatiline vahakord taastati uuesti.

1942. ja 1943. a. olid pöörded ^{Nõukogude Suure} Isamaasõja käigus. Nagu näitab J.V. Stalin, oli ajajärk "...oktoobri 25. aastapäevast kuni 26. aastapäevani - ... murranguaasta Isamaasõjas.. See aasta oli murranguline eelkõige sellepärast, et sel aastal esmakordselt sõja jooksul läks Punaarmeele korda teostada suur suvine pealetung saksa vägede vastu, kusjuures saksa fašistlikud väed olid sunnitud meie vägede löökide all kiires korras maha jätma nende poolt haaratud territooriumid, olid sunnitud end sageli ümberpiiramisest päästma põgenemisega ja jätma lahinguväljale maha suure hulga tehnikat, relvastuse ja laskemoonaladusid ning haavatud sõdureid ja ohvitseri"². Tõelise pöörde sõjategevusse tõi Stalingradi lahing. Nii lõppes "Lahing Stalingradi all... sakslaste 300.000-mehelise armee ümberpiiramisega, selle purustamisega ja ligi ühe kolmandiku ümberpiiratud vägede vangivõtmisega... Stalingradi lahing oli saksa fašistliku armee loojanguks. Pärast Stalingradi lahingut ei suutnud sakslased end teatavasti enam koguda"³.

1. Nõukogude Liidu välispoliitika, lk. 344.

2. J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 91.

3. Scabaman, lk. 93.

Nõukogude Armees suur võit Stalingradi all näitas Hitleri-vastase koalitsiooni võitu. Selle tulemusena koondusid veelgi demokraatia ja sotsialismi jõud. Ka poola emigrantide seas oli palju ausaid poolakaid, endisi kompartei liikmeid. 1943.a. kevadel grupp poola emigrante, eesotsas Ljampe ja Wassilewskaga, moodustas "Poola Patriootide Liidu". Liidu eesmärgiks oli uue, vaba ja sõltumatu Poola riigi loomine. Ta sai NSVL Rahvakomisaride Nõukogult loa tegutsemiseks ja ka materiaalselt abi Poola sõjaväeosade loomiseks. Selle tulemusena formeeriti 1943.a. mais Rjazani lähedal 1 poola diviis, millele omistati Tadeusz Kosciuszko nimi. Poola sõjaväed varustati esmaklassilise nõukogude relvastusega ja nad said hea sõjalise ettevalmistuse. 15.juulil 1943.a. s.o. Grünwaldi lahingu aastapäeval, andis 1.poola diviis oma töötusvande. 1943.a. sügisel läks ta Nõukogude Armees koosseisus rindele ja täitis aega oma ülesande ja esimesed tuleristsed Smolenski lähedal Lenino all. Hiljem muudeti diviis ümber korpuseks ja 1944.a. alguses 1. Poola armeeks.

1943.a. juunis toimus "Poola Patriootide Liidu" kongress. Kongressil oli suur tähtsus poola demokraatlike jõudude koondamisel NSV Liidu territooriumil. Kongressi presiidium saatis J.V.Stalinile tänukirja, milles märgiti järgmist: "Poola Patriootide Liidu Kongress väljendab palavat ning siirast tänu Nõukogude Valitsusele ja Teile isiklikult Teile nõusoleku eest Tadeusz Kosciuszko nimelise poola diviisi formeerimiseks ja igakülgse

1. A. A. Kanychev, Orepus, lk. 345.

2. Grünwaldi lahing toimus 15.juulil 1910.a. Sõin ühineid vene uhraia, valpene, poola ja tuhhi armud ühiseks võitlusks sakslate vastu ja löid viimaseid otsustavalt.

abi eest selle formeerimisel, samuti ka Teie heatahtliku suhtumise eest poola põgenikele abi organiseerimisel ja nende kultuurhariduslike tarvete rahuldamisel".¹

Poolas endas arenes suure hooga rahvuslik vabadusvõitlus, mille initsiaatoriks oli PPR. Ta avaldas oma propaganda ja agitatsiooniga mõju ka teistele parteidele. Poola teises suures parteis - Poola Sotsialistlikus Parteis (PPS) - tekkis lõhenemine. Partei parempoolsed elemendid olid meelestatud NSV Liidu-vastaselt. PPS-ist eraldusid pahempoolsed elemendid ja moodustasid uue Poola Sotsialistide Töölispartei. Kui ennesõjaaegne PPS oli sotsiaal-šovinistide ja kodanluse agentuuri partei ja tema ideoloogia oli võõras marksismile, siis uus, ~~ümber~~ ~~formeeritud~~ PPS asus teisel seisukohal. Ta lähtus sellest, et ilma PPR ja PPS koostöötajate on võimatu töölisklassil haarata võimu. Koostöö mõlema töölispartei vahel tugevdab poola töölisklassi. Tuleb märkida seda, et vasempoolsete PPS-i liikmete ideoloogia polnud järjekindlalt marksistlik.

PPR-l oli mõju ka Talurahvaparteile Stronnictwo Ludowe'le.⁽⁵⁴⁾ Selle partei vasakpoolne, radikaalsem tiib, mis alustas uuesti oma tegevust 1943.a., kujunes hiljem uue, töötava talurahva huve väljendava Stronnictwo Ludowe tuumaks. Laialt tegutses ka noorsooorganisatsioon "Noorsoo Võitlusliit". Seega "PPR võitlus ühiskonda eest, töölisklassi ühtsuse eest, sai rahvavõimu aluskiviks ning töölisklassi ja talupoegade liidu kindlustamise aluseks Poolas. Nii tekkis lai demokraatlik

1. Noorsooorganisatsioonide liidu välispoliitika, lk. 307.

Ranvusrinne, mille eesrindlikuks jõuks oli PPR¹.

Aru saades, et Poola vabastamise moment on otsustavaks momendiks võitluses rahvademokraatliku võimu eest, PPR, juhindudes marksistlik-leninlikust teooriast, astus otsustavalt välja võitluseks võimu eest. 1943.a. detsembris toimusid läbirääkimised PPR ja teiste demokraatlike organisatsioonide esindajate vahel ajutise kõrgema võimuorgani loomise üle. 15.detsembril 1943.a. anti PPR initsiatiivil välja manifest, mis konstateeris Londoni emigrantliku "valitsuse" vaenulikku hoiakut NSV Liidu suhtes ja soovivat seisukohta sakslaste suhtes. Manifestis märgiti ära, et on tarvis luua tõeline poola rahva esindus. Selle ülesandeks on esmajärjekorras Poola vabastamine okupantidest liidus Nõukogude Liiduga. Edasi tuleb maal läbi viia rida sotsiaalseid reforme, nagu agraarreform ja tööstuse natsionaliseerimine ja nõuda igivanade Poola maade ühendamist, mis sakslaste poolt oli vägivaldselt ära kistud, Poola riigi koosseisu².

Juhtivaks organiks Poola vabastamisel okupantidest sai Poola Rahvuslik Nõukogu ehk Krajowa Rada Narodowa (KRN). See moodustati okupeeritud Varssavis uusaasta ööl vastu 1944.a. poola demokraatlike organisatsioonide ja parteide esindajate koosolekul³. KRN ühendas kõik demokraatlikud jõud Poolas võitluseks rahvusliku sõltumatus eest. KRN koosseisu läksid peale PPR ka pahempoolsed sotsialistid, Stronnictwo Ludowe esindajad jt. Oma esimesel plenaaristungil KRN valis oma presiidiumi, mille esimeheks valiti tulihingeline patrioot Boleslaw Bie-

1. П. Топыш, "Проблема", 17 гектобрия 1948 г.

2. А. А. Янычук, Оупен, ч. 349.

3. Scabamara.

rut¹. Istungil pühendati palju tähelepanu KRN sõjalise jõu - Armia Ludowe - loomisele. Samas võeti vastu ka dekreet^{mainitud} Varmee loomise kohta. Tema põhijõuks jäi Gwardia Ludowe. Temaga liitusid PPS-i rahvamiillitsad, talupoegade pataljoniid ja isegi osa Armia Kraiowa üksusi². Et hoogustada võitlust ja tugevdada sidemeid NSV Liiduga, selleks ületas KRN delegatsioon märtsis 1944 Nõukogude-Saksa rindejoone ja sõitis Moskvasse läbirääkimistele. Siin Nõukogude valitsus ja Poola Patriootide Liidu esindajad tunnustasid KRN kõrgemaks võimuks Poolas. Läbirääkimiste tulemusena Nõukogude valitsus nõustus osutama abi Armia Ludowe'le nii relvastuse kui ka meditsiiniliste tarvete osas. Juba mai lõpul heideti nõukogude lendurite poolt Lublini lähedal alla esimesed relvasaadetised. Nõukogude valitsus saatis Armia Ludowe'le veel abiks nõukogude radiste, instruktoreid jt. Tänu NSV Liidu materiaalsele abile kasvas Poolas tunduvalt partisanivõitlus. KRN kutsus rahvast üles võitluseks uue, tööliste, talupoegade ja töötava intelliigentsi riigi loomise eest, mis seisaks alati tihedas ja sõbralikus vahekorras NSV Liiduga. Uue Poola loomise eest võitles vapralt Armia Ludowe. Vaatamata ülekaalukatele vaenlase jõududele suutsid partisanid nii mõnigi kord hävitada vaenlase väeüksusi. Üks suurimaid lahinguid, mida partisanid pidasid okupantide vastu, toimus Lublini lähedal. Lahing kestis üle kahe nädala, s.o. 10. kuni 24. juunini 1944.³ Lublini rajooni põhjaosas Ostrow'i maakohas asus Lublini vojevoodkonna rada narodowa pea-

1. P. 4. Dokumenty, 1990-1950, 1952, lk. 239.

2. Tõde üti, lk. 26.

3. Scabamas, lk. 27.

korter. See vabastati partisanide poolt ja siin loodi vaba partisanide piirkond.

Selleks, et arutada sõja lõpule viimise küsimusi hitlerliku Saksamaa vastu toimus 1943.a. novembri lõpul ja detsembri algul Teheranis NSV Liidu, Põhja-Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa riigijuhtide konverents, kus peeti läbirääkimisi kolme suurriigi sõjajärgse koostöö kohta. Juba siin J.V.Stalin näitas, et on vaja kaasa aidata uue Poola riigi taassünnile, mille koosseisu läheksid igivanad Poola maa-alad, mis sakslaste poolt on vägivaldselt ära kistud. 11.jaanuaril 1944.a. esines Nõukogude valitsus teadaandega Nõukogude-Poola suhetest. Teadaandes märgiti, et nõukogude vägede edusammud tõendavad saksa fašismi lähenevat hävingut, millega kaasub poola rahva vabastamine okupatsioonist. Edasi avaldati teadaandes, et nüüd avaneb Poolal võimalus uue sõltumatu riigi loomiseks. Seejuures Nõukogude valitsus tegi ettepaneku, et Poola-Nõukogude piir kulgeks piki "Curzoni liini" ja toetas jälle igivanade alade liitmist Poola riigi koosseisu. See Nõukogude valitsuse teadaanne tõi pöördet Poola-Nõukogude suhetesse. Kõik Poola demokraatlikud jõud, sealjuures ka KRN toetasid Nõukogude valitsuse ettepanekut.

Aasta 1944 oli suureks pöördet poola rahva ajaloos. Suure vabastusmissiooni teostamiseks andis Nõukogude Armeed Kõrgem Ülemjuhataja J.V.Stalin 1.mail 1944.a. võidukatele nõukogude vägedele, kes lähenesid Poola piirile, käsu vabastada saksa okupatsioonist meie vendi

1. S. P. Suut, NSV Liidu välispoliitika suure vabamaaraja aastail, Tallinn, 1952, lk. 18.

2. A. A. Kanyabin, Orepny, lk. 350.

poolakaid¹. Poola vabastamise I etapp langeb 1944.a. suvekuudele. 23.juunil 1944.a., pärast hoolikat ettevalmistust, algas Nõukogude Armees suurt pealetungi Valgevenes². Selle operatsiooni lõplikuks eesmärgiks oli saavutada väljapääs Vislale. Võitlustest Poola vabastamise eest võtsid osa ka NSV Liidus moodustatud Poola l.armee kahurväelased. 21.juulil KRN avaldas ajaloolise dekree³ di Poola sõjaväe loomise kohta Poolas³. Selle alusel KRN võttis Poola armee juhtimise enda kätte. Poola sõjavägi moodustati NSV Liidus loodud Poola armee ja KRN poolt loodud Armia Ludowe ühinemisega. Poola sõjaväe kõrgemaks ülemjuhatajaks nimetati endine Armia Ludowe ülemjuhataja kindral Szymierski ja tema asetäitjaks poliitlinal kindral Zawadzki. Äsjamoodustatud armee läks koos Nõukogude Armeega võitlusse kodumaa vabastamise eest.

Nii NSV Liidu territooriumil loodud Poola armee väeosad kui ka 1944.a. suvel moodustatud Poola Armees võitlesid vapralt kodumaa vabastamisel fašistidest, ja leidsid tunnustust Nõukogude Armees kõrgema ülemjuhataja J.V.Stalini käskkirjades. Ka NLKP XIX kongressil ~~seltsimees~~^{sm.} Bulganin, rääkides Suure Isamaasõja võitudest, märkis järgmist: "Kõneldes meie võidust fašismi jõudude üle, tuleb meenutada, et selle saavutamisse andsid Nõukogude Armees kõrval oma panuse kuulsusrikas Poola Armees ja kuulsusrikas Tšehhoslovakkia korpus..., mis loodi sõja päevil Nõukogude Liidu territooriumil. Võideldes õlg õla kõrval koos Nõukogude vägedega ühise vaenlase vastu, tõestasid Poola ja Tšehhoslovakkia väeosade sõjamehed tegudes oma vaprust ja sõjalist meisterlikkust"⁴.

1. A. A. Kanyukov, Orepka, lk. 351.

2. S. L. Danus mitšcavin, Neptov ra.e., lk. 224.

3. Tšeh. rät., lk. 28-29.

4. A. Bulganin, Üksik XIX kongressile peetud kõne, Tallinn, 1953, lk. 10.

Nõukogude Armeed tuli Poolasse kui poola töötava rahva liitlane. Ta ei andnud võimalust poola reaktsioonil haarata võimu ja aitas Poola demokraatial kehtestada rahvavõimu, millega algas rahvademokraatlik võim Poolas.

21. juulil 1944. a. moodustati hitlerlastest vabastatud Helmi linnas KRN poolt Poola Rahvuslik Vabastamise Komitee (PKNO), mis võttis endale ajutise valitsuse ülesanded kuni ajutise valituse moodustamiseni¹. PKNO oli Poola ajaloo esimene töölis-talurahva valitsus. Ta võttis enda kätte poola rahva võitluse juhtimise oma rahvusliku iseseisvuse eest. Esimese seadustandva aktina PKNO andis välja 22. juulil 1944. a. manifesti "Poola rahvale", mis sai uue, sõltumatu ja demokraatliku Poola ülesehitamise programmiks². Manifest tühistas 1935. a. fašistliku põhiseaduse ja taastas 1921. a. põhiseaduse printsiipide kehtivuse. 1921. a. põhiseadus oli oma olemuselt kodanlik-demokraatlik. Kodanlus kartis aga sellele konstitutsiooni demokraatlikku iseloomu ja sellepärast konstitutsioon kehtis vähe aega. Manifest nägi ette tähtsamate sotsiaalmajanduslike ümberkorralduste teostamist Poolas ja esmajärjekorras agrarreformi läbiviimist. Manifestis väljendatud PKNO poliitilist programmi toetas kogu poola töörahvas. Manifesti avaldamise päeva, 22. juulit, tähistatakse Poolas Poola taasisünni pühana.

PKNO PPR ettepanekul esitas nõude Poola igivanade läänealade taasühendamise kohta ja Poola piiri nihutamisest kuni Oderi (Odra) ja Neisseneni. Edasi PKNO kuulutas välja ja garanteeris demokraatlikud vabadused, näida-

1. А. Я. Канякин, Кароно-героупайивское Польше на пути к коммунизму. Москва, 1950, ст. 8.

2. Ф. Зыб, Польша 1939-1948, ст. 8.

tes, et need vabadused ei saa olla demokraatia vaenlaste teenistuses. Sellepärast kuulutati kõik fašistlikud organisatsioonid rahvavastasteks ja pandi keelu alla. PKNO võttis tarvitusele laiad abinõud tööliste olukorra parandamiseks linnas ja maal. Tööliste töötasu suurenes tunduvalt. Väga suur tähtsus oli PKNO poolt vastuvõetud agraarreformi seadusel, mis anti välja 6.septembril 1944.a. See seadus ^{oma rakendamise käigu} hävitas maal reaktsiooni baasi ja ^{tugeva} panivaluse maa demokraatlikule ümberkorraldusele.

Nõukogude valitsus tunnustas PKNO Poola kõrgema võimuorganina. Ta kindlustas PKNO-le toetuse Nõukogude Armees osade näol võimu kindlustamisel vabastatud Poola territooriumil.

Võitlus Poola vabastamise eest jätkus edukalt. Nõukogude Armees ja Poola Armees võimsa löögi tulemusena vabastasid linn linna järele. Nii vabastati 24.juulil Lublin, mis sai ajutiseks Poola pealinnaks¹. 26.juulil vabastati Demblin ja 27.juulil Bialystok. 31.juulil Nõukogude Armees väeosad, kes tegutsesid Varssavi suunas, vabastasid Minsk-Mazowiecki. Edasi jätkusid ägedad lahingud ja 3.augustil nõukogude sõjaväed andsid tugeva löögi sakslastele Lääne-Ukraina rajoonis ja forsseerisid Visla jõe. Seejuures vabastati Sandomierz'i linn. 5.augustil jõuti välja Karpaatide eelmägedeni. Samal ajal algas pealetung ka Ukraina ja Valgevene teisel rindel. Augusti alguses l.Poola armee võttis osa võitlustest Varki all². Sakslased paiskasid sinna itaalia rindelt võetud tugeva "Hermann Göringi" nimelise motoriseeritud diviisi. Ägedais lahinguis suutis Poola l.armees

1. A. S. Kanyakis, Oupku, lk. 377.

2. Need me, lk. 30.

siiski lüüa taganema vaenlase ülekaalukad jõud. Varki platsdarmi vallutamisel oli suur tähtsus, sest ta aitas kaasa Varssavi vabastamisele 1945.a. jaanuaris.

Kõigi Poola jõudude konsolideerimise eesmärgil võttis PKNO tarvitusele abinõud Poola Ajutise Valitsuse moodustamiseks. Sel eesmärgil toimusid 6. ja 7. augustil 1944.a. Moskvast läbirääkimised PKNO ja Londoni emigrantliku "valitsuse" esindajate vahel¹. Läbirääkimistel selgus, et Londoni emigrantlik "valitsus" ei olnud rahul Poolas läbiviidud sotsiaal-majanduslike muudatustega. Nad keeldusid tunnustamast 1921.a. kodanlik-demokraatlikku konstitutsiooni ja nõudsid 1935.a. fašistliku konstitutsiooni säilitamist. Läbirääkimised ei andnud mingeid tulemusi ja need katkesid. Samal ajal aga püüdis poola reaktsioon haarata võimu Poolas ameerika ja inglise interventide kaasabil, keda selleks püüti kutsuda Poolasse. Kodusõja tekitamise eesmärgil provotseeris reaktsioon sakslaste poolt okupeeritud Varssavis 1944.a. augustis ülestõusu². Londoni "valitsuse" poolt organiseeritud ülestõus ebaõnnestus täiesti ja suruti sakslaste poolt veriselt maha. Selle tulemusena tapeti üle 250.000 Varssavi elaniku ja purustati pealinn Varssavi.

Reaktsiooni käitumine kutsus esile pahameele elanikkonna seas. Poola rahvas tahtis näha oma valitsust mitte Londonis, vaid kodumaal. Üle kogu maa vabastatud rajoonides kerkisid esile nõudmised PKNO reorganiseerimisest Poola Vabariigi Ajutiseks Valitsuseks. KRN ple-

1. Ф. Зыб, Польско, 1939-1948, ч. II.

2. А. Я. Канякин, Народно-освободительное Польше, ч. II-12.

naaristungil Lublinis 31.detsembril 1944.a. võetigi vastu otsus Ajutise Valitsuse moodustamise kohta¹. Samal istungil nimetati KRN esimees ümber presidendiks. Järgmisel päeval, s.o. 1.jaanuaril 1945.a. formeeriti esimene demokraatlik Poola Vabariigi Valitsus. Selle valitsuse koosseisu läksid 4 PPR esindajat, 5 Stronnictwo Ludowe, 5 PPS, 1 Stronnictwo Demokrat^{tyc}zne esindaja ja 2 parteitut². Ajutise Valitsuse peamiseks programmiks jäi PKNO manifest. Juba 7.jaanuaril 1945.a. tunnustas NSV Liit Poola Ajutist Valitsust.

Poola vabastamise II etapp algas 12.jaanuaril 1945, mil Nõukogude Armeel läks otsustavale pealetungile Baltimerest Karpaatideni³. Selle tulemusena murti läbi rida sakslaste kindlustusliine. 13.jaanuaril 1.Ukraina rinde väed, mis tegutsesid Poola lõunarajoonides, murdsid läbi sakslaste tugeva kindlustuste liini läänepool Sandomierz'i. 16.jaanuaril 1.Valgevene rinde väed läksid Varssavist lõunas mööda ja liikusid kaugemale läände. Üheaegselt sellega 2.Valgevene rinde väed läksid pealetungile Varssavile põhjast. Selle tulemusena 17.jaanuaril 1945.a. 1.Valgevene rinde väed koos 1.Poola armee väeosadega vabastasid saksa okupatsioonist Poola pealinna Varssavi. Üks kauneimaid ennesõja-aegseid Euroopa linna seisis tuhas ja varemeis. Vaatamata sõjalisele olukorrale juba 19.jaanuaril 1945 toimus vabastatud Varssavis Poola 1. ja 2.jalaväediviisi paraad, millest võtsid osa KRN president Bierut ja Poola sõjavägede Ülemjuhataja kindral Szymierski⁴. Tuhandeid pealinlasi tuli tervitama oma kodulinna vabastajaid

1. A. A. Ranyachin, Otepau, lk. 362.

2. O. P. Zjuk, Põhjala, 1939-1948, lk. 12.

3. A. A. Ranyachin, Otepau, lk. 362.

4. P. P. P. P., lk. 37.

Siin poola rahvas andis lubaduse kiiresti taastada pealinna Varssavi.

Lahingud Poola vabastamise eest jätkusid pidevalt. 19. jaanuaril 1. Ukraina rinde väed vallutasid tormijooksuga keskaegse Poola pealinna Krakovi¹. Samal päeval 1. Valgevene rinde väed vallutasid industriaalkeskuse Lódz'i. Ja juba 21. jaanuaril 1. Ukraina rinde väed jõudsid välja Saksamaa piirile Sileesias. 30. jaanuaril 2. Valgevene rinde väed vabastasid Toruni ja jõudsid Lääne-Pomorjeni. Samal ajal aga 1. Valgevene rinde väed ületasid Saksa piiri. Veebruaris käisid ägedad lahingud Pomorje piirkonnas. Märtsi teisel poolel 1. Poola armee soomustanki brigaad võitles edukalt Gdanski ja Gdynja rajoonis². Pärast kangelaslikke lahinguid poola tankistid jõudsid samadele kohtadele, kus 1939. a. septembris poola sõdurid rannikut kaitstes hukkusid ebaõrdses võitluses. Vahe on nüüd selles, et taganevaks pooleks polnud enam Poola armee sõdurid, vaid fašistliku armee jäänused.

Võiduka pealetungi tulemusena oli Poola territoorium 1945. a. aprillis vabastatud okupantidest. Üleviie aasta kestnud okupatsioon oli lõppenud. Poola rahvas võis asuda vaba ja õnneliku töörahva Poola ülesehitamisele.

Põhja-Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa valitsevad ringkonnad ei olnud aga rahul Poola Ajutise Valitsuse moodustamisega ja tõstsid esile nn. "Poola küsimuse". Nende sooviks olu luua Poolas selline valitsus,

1. А. А. Канякин, Орепу, ч. 363.

2. Перел, ч. 40.

mis oleks kuulekas USA-le ja Inglismaale. See nn. "Poola küsimus" leidis arutamist 4.-12.veebruari 1945.a. toimunud Krimmi konverentsil, millest võtsid osa kolme liitlasriigi - NSVL, USA ja Inglismaa valitsuse juhid. J.V.Stalin, F.Roosevelt ja W.Churchill¹. Konverents võttis vastu kommünikee, milles oli käsitletud ka Poola küsimust. "Kinnitame uuesti oma ühist soovi näha jalu- leseatult tugevat, vaba, sõltumatut ja demokraatlikku Poolat", märgiti kommünikees, "ja meie läbirääkimiste tulemusena leppisime kokku tingimustes, mille kohaselt uus Poola Rahvusliku Ühtuse Ajutine Valitsus formeeritakse nõnda, et ta leiab tunnustamist kolme peamise riigi poolt"². Edasi nähti ette, et Poolas tegutsev Ajutine Valitsus tuleb reorganiseerida laiemal demokraatlikul baasil Poola enda demokraatlike tegelaste ja välismaa poolakate sisselülitamisega³. Pärast uue valitsuse moodustamist peab äsjamoodustatud valitsus viima läbi ei millestki takistatud valimised üldise valimisõiguse alusel salajase hääletamise teel. Piiriku- simuse lahendamisel kolme liitlasriigi esindajad leppisid kokku, et "...Poola idapiir peab kulgema piki Curzoni liini, kõrvalekaldumistega sellest mõnes rajoonis 5 kuni 8 kilomeetrini Poola kasuks"⁴. Läänepiiri lõplik kindlaksmääramine lükati edasi rahukonverentsini. Mis puutub igivanade Poole läänealade liitmisse Poola riigiga, siis kolme liitlasriigi valitsuse juhid tunnustasid, et "...Poola peab saama olulise juurdelõike oma

1. Eesti Bolševik, nr. 3, 1945, lk. 113.

2. Seabamas, lk. 117.

3. Seabamas, lk. 117-118.

4. Seabamas, lk. 118.

territooriumile põhjas ja läänes" ¹.

Olgugi et Krimmi konverentsi otsused olid sõja- järgse demokraatliku maailma korraldamise tähtsamateks juhiseiks, täitis neid kohustusi ainuüksi NSV Liidu valitsus. Põhja-Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa valitsus kirjutasid küll alla Krimmi konverentsi otsustele, kuid ei mõtelnud neid üldse täita. Nad kirjutasid alla ainult poliitilise kasu eesmärgil selleks, et petta nii oma rahvast kui ka teisi, demokraatlikke rahvaid, sest Euroopas ja Aasias käimasoleva sõja olukorras polnud USA ja Inglismaa valitsustel võimalik keelduda vastu võtmast tervet rida tähtsaid kooskõlastatud otsuseid.

Krimmi konverentsi otsuste alusel toimusid Moskas läbirääkimised Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutise Valitsuse üle. USA ja Inglismaa püüdsid toetada reaktsioonilise valitsuse loomist, kuid see neil ei õnnestunud. Lõpuks 21.juunil 1945.a. oli saavutatud kokkulepe ja 28.juunil formeeriti Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutine Valitsus². Äsjaformeeritud valitsust tunnustasid 5.juulil USA, Inglismaa ja Hiina. ^{ja järgmistel päevadel teised riigid} Uude valitsusse läksid ka mõned emigrantide esindajad, kes andsid lubaduse igati toetada uue demokraatliku Poola ülesehitamist. Nende esindajate hulgas oli ka inglise-ameerika imperialistide salaagent Mikolajczyk.

Pärast fašistliku Saksamaa purustamist toimus 17.juulist 2.augustini 1945.a. Berliini lähedal Pots-

1. Eesti Bolševik, nr 3, 1945, lk. 118.

2. Ф. Зыб, Польша 1939-1945, lk. 75.

damis liitlasriikide riigijuhtide konverents. Siin lõpetasid võitjate riikide esindajad Londoni emigrantliku "valitsuse" tunnustamise. Ainsaks Poola valitsuseks loeti Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutist Valitsust. Liitlasriikide valitsuste juhid lubasid hoolitseda poolakate tagasipöördumise eest Poolasse, kaasa arvatud Poola relvastatud jõudude ja kaubalaevastike koosseisud. Potsdami konverentsil ühe suurema küsimusena Poolast kerkis esile piiriküsimus. Kolme liitlasriigi valitsuste juhid arvasid, et Poola läänepiiri kindlaksmääramine lükatakse edasi kuni rahukonverentsini. Edasi lepiti kokku, et "...enne Poola läänepiiri lõplikku kindlaksmääramist endised Saksa territooriumid joonest lääne pool, mis kulgeb Balti merest Swinemündest veidi lääne poole ja sealt piki Oderi jõge kuni Lääne-Neisse suudmeni ja piki Lääne-Neisset kuni Tšehhoslovakkia piirini, kaasa arvatud see osa Ida-Preisimaast, mis vastavalt Berliini konverentsi otsustele ei ole seotud NSVL valitsemise all ja kaasa arvatud endise vabalinna Danzigi territoorium, peavad olema Poola riigi valitsemise all ja selles suhtes ei pea neile vaatama kui Nõukogude okupatsiooni osale Saksamaal"¹.

Sellel oli esialgu kindlustatud läänealade ühendamine Poola riigi koosseisu. Taasühendatud maad moodustasid rahvademokraatliku Poola territooriumist 102,8 tuhat km² (kogu riigi territoorium 311,7 tuhat km²)².

Nüüdne Poola sai laia väljapääsu merele. Riigipiiri pikus Saksamaaga, mis vastab ajaloolistele, etnograafilistele ja majanduslikele õigustele ja nõudmistele, lühe-

1. *Esti Poolseriik*, nr. 13/14, 1945, lk. 575.

2. *A. A. Kanyukin, Kõrgem-geograafiline Poolima, lk. 18.*

nes 1900 km-lt 400 km-le.

Nii vabanes poola rahvas NSV Liidu abil fašistlikust orjusest ja liitis oma igivanad maa-alad ühtse Poola riigi koosseisu. NSV Liit osutas palju abi Poolale nii majanduslikul kui ka diplomaatilisel alal. Sellega hoiti maal ära verine kodusõda, mida püüdsid organiseerida ameerika-inglise imperialistid.

NSV Liidu ja Poola sõbralike suhete edasine kindlustamine leidis fikseerimist sõpruse, vastastikuse abi ja sõjajärgse koostöö lepingus, mis kirjutati alla 21.aprillil 1945.a. Moskvas. Sellele lepingule kirjutatakse isiklikult alla J.V.Stalin, kusjuures ta märkis, et "...see leping on uue demokraatliku Poola sõltumatuse tagatiseks, tema võimsuse, tema õitsengu tagatiseks" ¹.

Uus rahvademokraatlik Poola arenes ja tugevnes NSV Liidu Suure Isamaasõja võitude tulemusena hitlerliku Saksamaa üle. Ilma selle võiduta ja vahenditu sõjalise abita NSV Liidu poolt oleks olnud võimatu poola rahval vabaneda okupatsioonist ja kehtestada maal revolutsiooniline rahvademokraatlik võim.

1. A. A. Janyatov, Otepku, lk. 366.

II

Rahvademokraatia sotsiaalmajanduslike aluste rajamine
ja kindlustamine.

Teine maailmasõda ja fašistlik okupatsioon andsid ränga hoobi niigi mahajäänud Poola rahvamajandusele. Nii hävines sõja purustuste tulemusena mäe- ja energeetikatööstustest 33%¹. Mõnes teises tööstusharus tõusis see veel kõrgemale. Üle 65% tööstusettevõtetest oli muudetud kõlbmatuks. Üle 100.000 tööpingi ja masina oli viidud Saksamaale². Ka transport oli rängalt kannatada saanud. Üle poole raudteesildadest oli lastud õhku, umbes 10.000 km raudteetammi oli purustatud ja tuhandeid vedureid ning autosid oli viidud Saksamaale.

Samuti suured olid kahjutasud põllumajanduses, kus külvipind oli kohati vähenenud kaks korda. Eriti raskelt sai kannatada karjakasvatus, kus suurte sarvloomade arv moodustas 56% ja hobuste arv 61% ennesõja-aegsest³. Rahvamajanduse üldine kahju moodustas ligi 88 miljardit zlotti. Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutise Valitsuse ees seisis seega tõsine ülesanne. Oli tarvis taastada riigi majandus. Kuid selleks, et luua kindlat majanduslikku baasi, oli tarvis kindlustada maal demokraatlikku korda.

Pärast PKNO manifesti väljakuulutamist oli üheks

1. *Illeg. net*, lk. 147. *Talain*
2. P. T. Glusker, *Poola*, 1949, lk. 17.
3. H. Goldkey, *Życi Bobińsk*, nr. 22, 1947, lk. 71.

esimeseks suuremaks seaduseks seadus rada narodovate organisatsioonist ja kompetentsist, mis anti välja 11.septembril 1944.a. PKNO poolt¹. Selle seaduse järele kõrgema riigivõimuorganina figureeris Kraiova Rada Narodowa, kes tegutses sel alal alates juulist 1944 kuni jaanuarini 1947². Selle seaduse järele määrati kindlaks rada narodovate struktuur. Selle järele on olemas Kraiova Rada Narodowa ja edasi vojevoodkondade, maakondade, linnade ja valdade rada narodovad. 11.septembri seadusega määrati kindlaks rada narodovate õigused ja kohustused ning nende valimiskord. Seadus andis õiguse valida rada narodovaisse kõiki poola kodanikke, kes on saanud 21 a. vanaks ning kes ei ole töötanud koos okupantidega ega võidelnud demokraatliku Poola loomise vastu. 11.septembri 1944.a. seadusega oli loodud Poolas rada narodovate nii kõrgemad kui ka kohalikud organid, mis olid üles ehitatud demokraatlikule põhimõttele. Sellega oli pandud alus demokraatliku korra kindlustamisele Poolas.

Juba siis, kui osa Poola territooriumist oli veel okupantide käes, algas maal kiire majanduse taastamine. Väga suurt abi taastamisel osutasid Nõukogude Armees väeosad, kes aitasid taastada purustatud tehaseid, taastasid peamised raudteemagistraalid ja ehtasid enam kui 200 suurt silda³. Sadu sõjaväelasi aitas poola talupoegi vabadel minutitel põllutööl.

Et kõiki neid sõja- ja okupatsioonipurustusi kiiresti taastada, oli tarvis läbi viia rida sotsiaalseid

1. Основные законодательные акты народно-демократической Польши, Варшава, июль 1945, л. 56

2. Seabamari, л. 57.

3. А.А. Рангелли, Народно-демократическая Польша, л. 17.

reforme. Esimeseks kõige suuremaks ümberkorralduseks, mis, mis uus rahvademokraatlik valitsus viis läbi vabastatud territooriumil, oli seadus agraarreformi kohta, mis võeti vastu 6.septembril 1944.a. KRN poolt. Ennesõja-aegne Poola oli mahajäänud agraarindustriaalmaa, kus säilis veel küllaldaselt feodaalseid igandeid. Eriti raske oli olukord põllumajanduses. Poola küla iseloomustas sügav kihistumine. Olgugi et mõisnike arv, võrreldes elanike üldarvuga, moodustas 0,5%, oli nende käes 31% kogu haritavast maast¹. Samal ajal aga 64,4% maaomanikest, kellel oli 5 ja alla 5 ha maad, omasid ainult 14% kogu põllumaast. Poola küla vaesumine ei omanud endaga võrdset Euroopas. Valitsevate ringkondade andmeil oli töötute arv poola külas 8-9 miljonit². Sellepärast olid paljud talupojad sunnitud rändama välismaale töötamise eesmärgil (ka Baltikumi). Talupoegade raske olukord tekitas tihti rahutusi. Rahutuste kartusel olid valitsevad ringkonnad sunnitud juba 1919.a. välja töötama agraarreformi projekti, mis võeti vastu Poola seimis³. Seda agraarreformi ei rakendatud aga praktiliselt ellu ja poola talupoeg oli sunnitud elama edasi maapuuduses. 1944.a. agraarreform erines tunduvalt 1919.a. projektist. Agraarreformi elluviimise initsiaatoriks oli PPR, kes talupoegade huvides püüdis kiiresti likvideerida mõisnike klassi. Selleks ta aitas kaasa tööliste ja talupoegade vahelise liidu loomiseks ja kindlustamiseks, mis oli aluseks demokraatlike reformide läbiviimisel Poolas. Agraar-

1. Ф. Зыб, Польша 1939-1949, ч. 10.

2. Себастьян,

3. А.Я. Рангел, Очерки, ч. 287.

reformi elluviimiseks oli moodustatud Riiklik Maafond. Selle koosseisu läksid sakslaste, rahvareeturite ja mõisnike eluta ja elus inventar ja hooned ning maad suurusega üle 50 ha vanal Poola territooriumil (läänealadel üle 100 ha). Kogu Riikliku Maafondi maa (mõningate eranditega) jaotati maata ja vähese maaga talupoegadele. Üldiselt jaotati keskmiselt 5 ha maad ühele perele. Neis kohtades, kus ei olnud võimalik anda talupojale kindlaksmääratud normi maad, lubati hiljem asuda elama äsja taasliidetud läänealadele. Poola rahvamajanduse taastamisel etendasid uued läänealad esmajärgulist osa. Agraarreformi läbiviimine toimus teravas klassivõitluse olukorras. Kuid vaatamata sellele viidi agraarreform Poola vanades piirkondades 1946.a. alguseks lõpule. Mõisnikelt võeti ära ligi 2,8 miljonit ha maad. Maaga varustati üldse üle 490 000 talumajapidamise. Uutes läänepiirkondades algas agraarreform natuke hiljem ja toimus teistsugustes tingimustes. Siin läksid Poola valdusse väga suured maa-alad, mille hulka kuulus 6 miljonit ha põllumaad ning umbes 1,5 miljonit ka heina- ja karjamaad. Läänepiirkondades eraldati üks osa maast riigi valdusse. Neist organiseeriti riiklikud mustermajapidamised ja põllumajanduslikud katsejaamad. Osa maast anti ka tööstusettevõtetele ja koolidele. Kõige suurem osa muidugi anti talupoegadele. Riik toetas igati talupoegi. Eriti vajasisid riiklikku toetust idaaladelt läänealadele ümberasunud talupojad. 1945 - 1948.a. andis riik talupoegadele

riiklikku krediiti 53 miljardi zloti ulatuses, 2,7 miljonit tonni kunstväetist, ligi 500.000 tonni viljaseemet ja enam kui 300.000 tonni kartuliseemet¹. Talupoegade abistamise eesmärgil loodi Talupoegade Vastastikuse Abistamise Liit, mis oli oma olemuselt sarnane tarbijate kooperatiivile. Sinna koondus üle 1 miljoni poola talupoja. Liit etendas suurt osa Poola põllumajanduse taastamisel. Pärast agraarreformi elluviimist muutus täielikult klassijõudude olukord külas. Oli likvideeritud mõisnikkond - reaktsiooni majanduslik baas. Kuid sellest hoolimata säilis Poola küla ebaühtlane ilme. Kõrvuti kehvikutega ja keskmikega oli külas palju kulakuid, kes püüdsid igati töötada agraarreformi elluviimise vastu. PPR, toetatuna PPS poolt, asus likvideerima küla mahajäävust ja kitsendama kulaklike elementide tegevusvabadust. Nagu juba eespool mainitud, vähenes külvipind okupatsiooni ajal tunduvalt. Kuid sellele vaatamata, pingsa töö tulemusena, moodustas teravilja külvipind 1945.a. sügiseks 90% ennesõja-aegsest². 1945.a. kevadel oli teravilja külviplaan Poola vanadel aladel täidetud 92,5% ulatuses, taasliidetud aladel 92% ulatuses. Üldiselt oli Poola põllumajandus tehniliselt väga mahajäänud. Seega oli maa industrialiseerimine vajalikuks eelduseks põllumajandusliku tootmise ümberorganiseerimisel. Tänu NSV Liidu abile võeti Poola põldudel kasutusele hulgaliselt traktoreid, mis tunduvalt kergendas põllutöid.

Loomakasvatus oli sõjaeelses Poolas väga madalal

1. А. Я. Канюков, Народное-демократическая Польша, ст. 22.

2. И. Ковальский, Колхоз в Польше, м 1, 1946, ст. 3.

tasemel. Ka pärast sõda loomakasvatusplaani täitmine arenes väga aeglaselt, sest see põllumajandusharu sai väga palju kannatada. Kuid tänu kõigile reorganiseerimistele ja rahva ennastsalgavale tööle likvideeriti sõja ja fašistliku okupatsiooni ajal tekitatud kaotused ja purustused põllumajanduses võrdlemisi lühikese ajaga.

Teine suur rahvamajanduse haru, mis sai sõjas raskesti kannatada, oli tööstus.

Nagu juba varem mainitud, olid paljud vabrikud purustatud ja sisseaeaded veetud Saksamaale. Suur osa kvalifitseeritud töölistest ja insener-tehnilistest töötajatest olid hävitatud fašistide poolt. Sõja ajal kvalifitseeritud töölisi juurde ei kasvanud ja sellepärast oli olukord tööstuses väga raske. Ennastsalgava tööga suutis poola tööliklass ületada raskused. Seda näitab järgmine näide. Poola üheks tähtsamaks tööstusharuks on kivisöetööstus. Kui vaadelda kivisöetoodangut pärast sõda, siis see oli väga väike. 1945.a. aprillis toodeti ainult 919.000 tonni sütt¹. Novembris tõusis toodang juba 3.100.000 tonnile. Detsembrikuus anti aga juba 104% ennesõjaaegsest toodangust. Samuti metallurgia alal 1945.a. juunis töötas ainult 2 rauasulatusahju, kuid oktoobriks oli arv tõusnud juba 11-le². Need saavutused aga kaugeltki ei rahuldanud uue rahvademokraatliku Poola tarvidusi, mis suurenesid iga päevaga. Et rahvademokraatliku Poola eesmärgiks oli Poola muutmine agraar-tööstusmaast tööstus-agraarmaaks, mis kindlus-

1. А.А. Раныцкий, Капно-сенокосильная Польша, л. 18.

2. У.Котасевич, Колье Европы, т.3, 1946, л.3.

taks Poola sõltumatuse kapitalistlikest riikidest, siis oli tarvis panna rõhku maa industrialiseerimisele. Kuid eraomandi säilimine tootmisvahenditele oli tõsi- seks ohuks rahvademokraatliku korra säilitamisele ja takistuseks maa industrialiseerimisel, sest suurte töös- tusettevõtete ja pankade "kuningad" püüsid igasuguste võtetega võidelda demokraatlike muudatuste läbiviimise vastu. Selle olukorra likvideerimiseks võttis KRN 3. jaanuaril 1946.a. vastu dekreedid, mis nägi ette peamis- te tootmisharude natsionaliseerimise. Natsionaliseeri- mise alla kuulusid suur- ja kesktööstus, transport, pangad ja side. Selle tulemusena natsionaliseeriti need tööstusettevõtted, kus töötas ühes vahetuses viisküm- mend ja enam töölisi. Mäe, metallurgia ja energeetika tööstusharudes natsionaliseeriti kõik sinnakuuluvad ettevõtted. Saksa kapitalistide, samuti poola rahva ree- turite ja fašistidega koos töötanud isikutele kuuluvad ettevõtted võõrandati tasuta. Teistele omanikele kind- lustati vastav hüvitus, mis tasuti väärtpaberitega. Poola tööstusminister Hilary Minc ütles natsionalisee- ritud tööstusettevõtete eest tasumise kohta, et meie oleme sellise tasumise vastu, mis muutuks meie maa are- nemist pidurdavaks lunamaksuks¹. Suur- ja osalt kesk- tööstuse natsionaliseerimine oli tähtsaks ajalooliseks sündmuseks poola rahva ajaloos. Sellega likvideeriti väliskapitali surve, mis omas komandeeriva positsiooni enne teist maailmasõda Poolas. 1936.a. andmeil moodus- tas väliskapitali ^{osa} ~~tulu~~ mäe- ja metallurgiatööstuses

1. X. Goldberg, Eesti Bolsenik, nr 22, 1947, lk. 72.

48%, naftatööstuses 85%, elektritööstuses 57% ja keemiatööstuses 60%.¹ Need arvud juba ise näitavad, kui suur oli väliskapitali osatähtsus Poolas.

Suur- ja kesktööstuse, pankade ja transpordi natsionaliseerimisega oli loodud alus sotsialistlikule sektorile Poola rahvamajanduses. Sellega oli kapitalistid eemale tõrjutud rahvamajanduse juhtivatelt kohtadelt. Osa ettevõtteid, mida veel ei natsionaliseeritud, säeti üldise riigi kontrolli alla. Ühtse riikliku kontrolli sisseseadmine tööstuses vähendas kapitalistide osatähtsust ja aitas kaasa rahvademokraatliku korra aluste kindlustamisele.

Pärast agraarreformi läbiviimist ja suur- ning kesktööstuse natsionaliseerimist seisis Poola valitsuse ees riigivõimu kindlustamise ülesanne. Et ei tuleks mingisuguseid lahkarvamusi uue moodustatava riigivõimuaparaadi ja teostatud reformide suhtes, selleks viidi läbi rahva seas referendum. Referendum pidi lähendama kolm peamist küsimust: 1) kas valitav parlament on ühe- või kahekojaline; 2) kuidas suhtuvad rahvamassid läbiviidud sotsiaalsetesse reformidesse ja 3) uue riigipiiri ning läänealade taasühendamise küsimusse.

Üldrahvalik referendum toimus 30. juunil 1946. a. teravas klassivõitluse olukorras, millest võttis osa 90% elanikest.² Selle tulemusena hääletas ühekojalise parlamendi poolt 62,2% valijaist, sotsiaalsete reformide poolt 77,3% ja läänealade liitmise poolt 94,2% kõigist hääleõiguslikest. Seega absoluutne rahvaenamus

1. А. А. Грановский, *Кризис демократической Польши*, с. 19.

2. *История*, с. 64-65.

hääletas uue rahvademokraatliku riigikorra poolt, mis tõendas nende poolehoidu rahvademokraatlikule korrale.

Krimmi ja Potsdami konverentside otsuste alusel pidi Poola Rahvusliku Ühtsuse Valitsus viima läbi Poolas valimised. Neist valimistest võisid võtta osa ja esitada kandidaate kõik antinatsistlikud ja demokraatlikud parteid. Oma viimasel, s.o. XI sessioonil, mis toimus 22.septembril 1946.a. kinnitas KRN seadustandliku seimi valimiste korra. Valimised pidid olema üldised, ühetaolised, otsesed ja toimuma salajase hääletuse teel. Neist valimistest võisid esmakordselt võtta osa poola sõjaväelased. Valimisõigus oli võetud ära neil isikuil, kes aitasid kaasa riigivaenlastele ja pörandaalustele fašistidele. Selleks ajaks oli Poolas kujunenud mitmesuguseid rühmitusi. Edukalt esines valimistel demokraatlik blokk, mis moodustati 25.septembril 1946.a. PPR, PPS, Stronnictwo Ludowe ja Stronnictwo Demokratyczne poolt. Nendega liitusid veel osa ametiühinguid. Demokraatliku bloki moodustamisel etendas juhtivat osa PPR, kes suutis tõmmata kaasa teisi parteisid. PPR-i oli koondanud kõige eesrindlikum osa poola töelistest ja talupoegadest. Just sellepärast ta omas väga suurt autoriteeti rahva seas. Teise suure parteina esines PPS, omades samuti võrdlemisi suurt autoriteeti. Stronnictwo Ludowes, mis oli moodustatud 1933.a. kujunes alles 1944.a. välja selle ^{hilisem} ~~tänapäeva~~ struktuur. Stronnictwo Ludowesse ühinesid laiad talurahvamassid, kes õigustatult nägid parteis talupoegade eluliste õi-

guste eest võitlejat. Stronnictwo Demokratyczne töötas käsikäes eelpoolmainitud parteidega¹. See oli intelligentsi ja väikekodanlust esindav partei. Selle partei programmis oli märgitud, et partei välispoliitika aluseks on Poola ja Nõukogude Liidu kindel liit, mis on tagatiseks lääne sõjalise orientatsiooni vastu.

Teistest parteidest, kes võtsid osa valimistest ja toetasid demokraatlikku leeri, oli Stronnictwo Pracy. See partei tekkis juba 1937.a. Enne teist imperialistlikku maailmasõda ta nimetas end "katoliiklikuks tsentrumiks". 1945.a. partei uuendas oma tegevust ja tunnustas Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutise Valitsuse programmi, kuigi tema poliitilise joone järjekindlus jättis kohati palju soovida. Ta koondas enda ümber väikekodanlikku elementi - käsitöölisi ja eriti kaubandusega tegelevaid isikuid.

Nagu juba eelpool mainitud, asus uude laiendatud valitsusse PSL esindaja Mikolajczyk. See partei moodustati alles 1945.a. Stronnictwo Ludowe lõhenemise tagajärjel, mis teostati nn. Mikolajczyki grupi poolt. PSL oli oma koosseisult äärmiselt reaktsiooniline. Tema liikmeteks olid endised kulaklikud maaomanikud, vabrikandid ja kõrgema bürokraatia esindajad. PSL oli tihe-
dalt seotud Poola terroristlike pörandaaluste organisatsioonidega, mis tuli avalikuks nende organisatsioonide NSZ (Narodowy Sily Zbraino) ja WIN (Wolnoc i Nepodlylose) - juhtivate tegelaste kohtuprotsessidel, kus arutati nende terroristlike organisatsioonide tegevust.

1. H. Goldberg, Eesti Bolševik, nr. 22, 1947, lk. 69.

Üks NSZ juhtivaid tegelasi ütles 1946.a. novembris, et nad nägid Mikolajczyki isikus ühendavat lüli Poola ja välismaa parempoolsete ringide vahel ja et tema abil on võimalik lahkuda pöranda alt⁴. Oma välispoliitikas PSL lähtus läänekummardamisest ja astus kõige vastu välja vaenulikult, mis puudutas NSV Liitu. Valimiste eelrühm PSL liikmeid lõi lahku parteist ja moodustas uue partei "Nowe Wyzwolenie", mis asus demokraatlikke uuen-
dusi pooldavale positsioonile.

Valimiseelsel ajajärgul Mikolajczyk avaldas silmakirjalikult soovi ühineda demokraatliku leeriga. Seal-
samas ta aga ei pörganud tagasi avalikust sabotaažist ja pöördus Inglise valitsuse poole abi saamiseks. Inglise valitsus, kes püüdis muidugi võidelda rahvademokraatia tugevnemise vastu Poolas, sai hakkama sellega, et saatis Poola valitsusele noodi, nõudes valimismäärustiku projekti saatmist Inglise valitsusele selle esialgseks läbivaatamiseks. See muidugi oli ebaseaduslik ja häbe-
matu. Nüüd pöördusid PPR ja PPS kirjaga PSL Peataitev-
komitee poole, paludes vastata neljale küsimusele. Need küsimused olid järgmised:

1) Kas PSL soovib selgelt defineerida oma hoiakut läänepiiride suhtes ja kaitsta rahvusvahelisel areenil Poola õigusi läänepiiridele?

2) Kas PSL soovib avalikult välja astuda anglo-saksi reaktsiooniliste ringide vahelesegamise vastu Poola siseasjusse?

3) Kas PSL kavatses võtta osa reaktsiooniliste jõudude hävitamisest?

4) Kas PSL soovib osa võtta valimisblokist pärast seda, kui PPR ja PPS nõustuvad suurendama PSL-i mandaatide arvu?"¹.

PSL-i Peataitevkomitee ei andnud selgesõnalist vastust. Kui aga saabusid valimised, siis PSL liikmed püüdsid igati tekitada segadust. Nad ründasid valimisjaoskondi, tapsid valimisjaoskondade liikmeid. Mikolajczyk ise kirjutas, et temal puudub tegevusvabadus, kuid tegelikult PSL võis täiesti vabalt esitada oma kandidaate. Nii kandideeris PSL-i liikmeid 42 valimisringkonnas 52 võimalikust². Valimised olid aga täiesti demokraatlikud. Ka välismaa ajalehed konstateerisid seda, märkides, et Põhja-Ameerika Ühendriikide korrespondentidel oli võimalik minna kõigisse valimispunktidesse³.

Valimised Poola seadustandlikku seimi toimusid 19. jaanuaril 1947.a. poliitiliste jõudude üliterava võitluse olustikus. Valimistel sai reaktsioon lüüa. Demokraatliku bloki kandidaatide poolt hääletas üle 80% kõigist valijatest, s.o. 9 miljonit 11,2 miljonist valijast⁴. Demokraatlik blokk saatis valimiste tulemusena seimi 383 saadikut, PSL - 2, Nowe Wyzwolenie - 13, Stronnictwo Pracy - 17, sõltumatud katoliiklased - 3 saadikut ja ülejäänud 1 saadiku⁵. Mikolajczyk ei omanud rahva seas poolehoidu, sest tema kandidaatidena esinesid kulaklikud elemendid. Varssavi ühes valimisringkonnas PSL kandidaat astus demokraatliku bloki ettepanekute vastu, öeldes: "Ise näete, et see ei meeldi inglastele..."⁶. See kutsus esile imestuse kuulajate seas. Talle vastas üks raudteelane, et las parem inglased tunnevad huvi

1. H. Goldbey Eesti Bolševik, nr 22, 1947, lk. 75.

2. Holme Lapins, nr 3, 1947, lk. 1

3. "Pravda", 21. detsember 1947.

4. Holme Lapins, nr 5, 1947, lk. 3.

5. "Pravda", 22. detsember 1947.

6. Holme Lapins, nr 5, 1947, lk. 4.

India ja Kreeka demokraatlikest valimistest, miks nad segavad end meie asjadesse¹.

Mikolajczyk, olles jäänud poola rahva silmis lõplikult pankrotti ja kartes oma kuritegeliku teotsemise paljastamist inglise-ameerika agendina, põgenes maalt oma peremeeste kaasabil. PSL saadikute seas tekkis lõhenemine ja osa parteiliikmeid moodustas uue rühma "PSL-levica", mis asus toetama demokraatliku bloki tegevust.

Valimiste tulemused etendasid tähtsat osa poliitilise olukorra stabiliseerimisel ja veel enam kinnitasid rahvamasside poliitilist veendumust uue riikliku ja ühiskondliku korra kindluses.

4.veebruaril 1947 toimus taastatud seimi hoones seadustandliku seimi pidulik avamine. Esimeseks aktiks, mille seim võttis vastu, oli seimi marssali valimine. Seimi marssaliks (esimeheks) valiti üks KRN asutajaid Wladislaw Kowalski. Edasi võttis seim vastu seaduse presidendi valimise kohta. Selle alusel valiti 5.veebruaril 1947.a. Poola Vabariigi presidendiks poola rahva parim poeg Boleslaw Bierut. Boleslaw Bierut on tulihingeline patrioot, kelle kogu elu on olnud seotud võitlusega poola rahva helgema tuleviku eest. Olles KRN esimeheks juhtis ta energiliselt Poola vabastamise ja taastamise ülesandeid. Seega valiti ta õigustatult Poola vabariigi presidendiks. Presidendi ülesandel kujundas Poola Vabariigi valitsuse 6.veebruaril 1947.a. PPS liider Cyrankiewicz koosseisus: peaminister, tema 2 asetäitjat ja 21 ministrit. Valitsuse koosseisu võeti kõi-

1. kolme lehekülge, nr.5, 1947, lk.4.

gi nende parteide esindajad, kes võitlesid uue demokraatliku Poola loomise eest. Uus valitsus esines deklaratsiooniga, kus ta toetas Poola Rahvusliku Ühtsuse Ajutise Valitsuse poliitikat kõigis peamistes sise- ja välispoliitika küsimustes.

19.veebruaril 1947.a. võttis seim vastu seaduse Poola Vabariigi kõrgemate organite struktuuri kohta. See seadus on tuntud "Väikese Põhiseaduse" nime all ning kehtis kuni seadusandliku seimi poolt uue põhiseaduse vastuvõtmiseni. Väikese Põhiseaduse järele kuulub seadusandlik võim riigis seadusandlikule seimile, mis koosneb ühest kojast 444 saadikuga. Täidesaatev võim kuulub presidendile, Riiginõukogule ja valitsusele. Seadusandliku seimi kompetentsi kuulub konstitutsiooni vastuvõtmine, üldriiklike seaduste kinnitamine ja kontroll valitsuse tegevuse üle. Seadusandlik initsiatiiv, s.o. seadusprojektide esitamine seimile kuulub valitsusele, samuti seimi üksikutele saadikutele või saadikute fraktsioonidele ja ka Riiginõukogule.¹ Rahvademokraatliku Poola Vabariigi valitsus formeeritakse vastavalt seadusandliku seimi saadikute enamuse nõusolekule. Tänu demokraatliku bloki kandidaatide võidule seadusandliku seimi valimistel ja tema kindlale enamikule seimis, on ka uus valitsus loodud tugevale ja kindlale alusele.

Poola Vabariigi president valitakse seimi poolt 7 aastaks. President omab kaunis suuri õigusi. Nii

kuulub tema kompetentsi Ministrite Nõukogu esimehe nimetamine ja tagandamine ja viimase ettepanekul üksikute ministrite nimetamine ja tagandamine. Seega on presidentil suur osatähtsus valitsuse moodustamisel. President on ka ühtlasi relvastatud jõudude ülemjuhatajaks. Ta võtab vastu välissaadikuid ja nimetab ise Poola saadikuid välisriikidesse. Edasi kutsub president kokku, avab ja saadab laiali seimi alalised ja erakordsed sessioonid. Samuti kuulub presidendi kompetentsi amnestiaaktide väljaandmine.

Riiginõukogu on uueks organiks ja see loodi KRN presiidiumi kogemustele¹. Riiginõukogu moodustati järgmises koosseisus: vabariigi president Riiginõukogu esimehena, seimi marssal, 3 viitsemarssali ja Kõrgema Kontrollpalati esimees. Sõja tingimustes lülitub Riiginõukokku automaatselt Poola armee ülemjuhataja. Riiginõukogu valitakse seadusandliku seimi poolt ja ta omab küllaltki suurt tähtsust riigi elus. Rahu ajal Riiginõukogu liikmete arv ei tohi ületada 9 liiget. Riiginõukogu ülesandeks on peamiselt kontroll kohalike rada narodovate üle, valitsuse dekreetide kinnitamine, mis omavad seaduslikku jõudu, kontroll Kõrgema Kontrollpalati töö üle ja erakorralise ning sõjalise seisukorra väljakuulutamise maal.

"Väikese Põhiseaduse" järele loodi maal uus organ - Kabineti Nõukogu. Kabineti Nõukogu on sama, mis Ministrite Nõukogu, kuid tema istungid toimuvad vabariigi presidendi juhtimisel. Kabineti Nõukogu istungid kutakse kokku väga tähtsate küsimuste arutamiseks.

1. Ilmoitaja, lk. 71.

"Väike Põhiseadus" ei puudutanud põhilisi muutatusi, mis toimusid ühiskondlikul alal, nagu sotsiaalsete reformide läbiviimine jne. Samuti ei sisaldanud ta ka kodanike õigusi ja kohustusi. Selleks võttis seadusandlik seim 23.veebruaril 1947.a. pidulikult vastu "Kodanike õiguste ja vabaduste deklaratsiooni". Selles deklaratsioonis oli seadusandlikult fikseeritud poola rahva demokraatlikud õigused: võrdsus seaduse ees, sõltumata rahvusest, rassist, usutunnistusest ja päritolust. Deklaratsioon andis kõigile sõna-, koosoleku-, liitude-, postivabaduse jne.

Edasi võttis seadusandlik seim 22.veebruaril 1947. a. vastu amnestiaseaduse. See seadus anti välja Mikolajczyki reaktsiooni ja nende liitlaste-põrandaaluste piltsutskilaste lõpliku languse momendil. Amnestiaseadus leidis maal suurt poolehoidu. See näitas rahvademokraatliku Poola valitsuse suurmeelsust. Ligi 60.000 inimest, kellele olid andestatud nende süüteod rahva vastu, tulid oma kodudesse ja asusid tööle¹. See kiirendas muidugi põrandaaluse reaktsiooni lagunemist ja sajad poolakad leidsid tee tagasi ausate töötajate ridadesse.

Agraarreformi teostamine ja tööstuse natsionaliseerimine olid määratu suure tähtsusega uue Poola Vabariigi arengule. Sellega purustati maal feodalismi jäänused ja loodi tööstuses üldrahvalik omand. Reaktsiooni lüüasaamine seadusandliku seimi valimistel kindlustas veelgi rahvademokraatlikku korda. Kõigi nende saavutuste tulemusena võis poola rahvas asuda julgelt uue vaba Poola ülesehitamise teele.

1. H. Goldberg, Eesti Bolševik, nr 22, 1947, lk. 76.

III

Võitlus töölisklassi ühtsuse eest ja Poola
Ühendatud Töölispartei asutamine.

Edusammud rahvademokraatlikus Poolas kõigil majanduse-, ühiskondlik-poliitilise- ja kultuurielu aladel saavutas poola rahvas töölispartei juhitud ja teravas võitluses reaktsiooniliste jõudude vastu.

Pärast sotsiaalsete ja majanduslike ümberkujunduste teostamist oli Poolas loodud eeldused üleminekuks sotsialistliku arenemise teele. Rahvademokraatliku revolutsiooni võit Poolas, nagu teisteski Kesk- ja Kagu-Euroopa rahvademokraatiamaaades, polnud võimalik ilma kodanliku agentuuri hävitamiseta töölisliikumises ja lõhenemise likvideerimiseta töölisklassi ridades. Poola sisereaktsiooni jäänused, keda toetasid ameerika- ja inglise imperialistid, osutas ägedat vastupanu uue, rahvademokraatliku režiimi kindlustamisele. Reaktsioonilised ringkonnad tegid katseid pöörata Poola arengut tagasi kodanluse ja mõisnike ülemvõimu aegadesse. Tõsiseks hädaohuks rahvademokraatliku Poola edasiliikumise teel sotsialismile oli parempoolne natsionalistlik kallak PPR juhtkonnas ning parempoolne kallak PPS-is. Nõudmaskeerisid end sotsialistide ja demokraatide poolda-

jatena, kuid tegelikult püüdsid murda tööliste ja talupoegade liitu.

Nende arvates rahvademokraatlik kord kujutab endast midagi kapitalismi ja sotsialismi sünteesi taolist, kus on võimalik nii kapitalistlike kui ka sotsialistlike elementide kooselu ja paralleelne areng. See muidugi oli täiesti väär. Ka mõned juhtivad tegelased, nagu PPK KK peasekretär Gomulka (Weslaw), asusid eelpoolsaadud seisukohale. Nad andsid vale hinnangu poola töölisliikumise ajaloole, laimasid NSV Liitu, ÜK(b)P-d, vähendasid tähelepanelikkust parteiliikmete vastuvõtmisel ja püüdsid õõnestada riiklikku korda. Kui 1948.a. juulis PPR KK võttis vastu otsuse, mis nägi ette üleminekut põllumajanduse kollektiviseerimisele ja kapitalistlike elementide hävitamisele külas, siis parempoolsed elemendid astusid selle vastu otsustavalt välja. Juba 1947.a. mõningate kommunistlike parteide informatsioonilisel nõupidamisel Varssavis astus Gomulka põllumajanduse ümberkorraldamise vastu sotsialismi alustele. Hiljem ta püüdis näidata, et on olemas nn. "3.tee", mida mõõda areneb Poola põllumajandus. See tee ei ole kapitalistlik ega ka sotsialistlik, vaid "poola tee", mis nägi ette klassivõitluse suigutamist ja kulaku rahulikku kasvamist sotsialismi. Gomulka oma isevoolu teega oli väga lähedane nii trotskistlik-buhhaarinlikule rühmale NSV Liidus kollektiviseerimise perioodil kui ka Titole Jugoslaavias. Nagu näitas spioon Rajki kohtuprotsess Budapestis 1949.a. augustis, olid tito-

lased tihedais sidemeis parempoolsetega PPR-st ja neil oli väljatöötatud kontrevolutsiooniline plaan rahvademokraatliku korra hävitamiseks Poolas¹.

Suurt tähtsust Gomulka ja tema rühma paljastamiseks omab mõningate kommunistlike parteide Informatsoonilise Büroo 1948.a. juuni resolutsioon "Jugoslaavia Kommunistliku Partei olukorrast". See resolutsioon, eriti selles osas, mis puudutas põllumajanduse sotsialistlikku ümberkorraldamist ja võitlust kapitalistlike elementide hävitamise eest maal, andis hävitava löögi mitte ainult Tito klikile, vaid ka Gomulkale ja tema rühmale. Tänu PPR valvsusele, avastati parempoolne kallak mõlemas poola töölisparteis. PPR mõistis otsustavalt hukka selle kallaku kui kõrvalekaldumise marksism-leninismist. 1948.a. PPR KK juuli ja edasi augusti-septembri pleenum, juhitud ÜK(b)P kogemustest ja Lenini-Stalini õpetusest, purustas parempoolse-natsionalistliku kallaku mõlemas parteis. Sama pleenumi otsusel tagandati Gomulka PPR KK peasekretäri kohalt ja uueks peasekretäriks valiti Boleslaw Bierut. PPR mõjutusel PPS viis läbi suure töö, paljastades oportunistlikke teooriaid ja vaateid kogu oma tegevuse ajal kuni marksistlike aluste tundmiseni².

PPR KK pleenumi otsused varustasid poola tööliklassi marksistlik-leninlike vaadetega. Parempoolse natsionalistliku kallaku purustamine maal viis võitluse suurenemisele kõigi kodanlike sotsiaal-reformistlike ja antileninlike gruppide ja vooludega.

1. А. С. Канцелер, «Корпусно-сенаркпартийная Польша», lk. 26.
2. Ф. Зыб, «Польша 1932-1948», lk. 28.

Võitluses parteiridade puhtuse eest antimarksistlikest elementidest küpses mõlemas töölisparteis mõte ühinemiseks. Nii toimuski 1948.a. detsembris PPR ja PPS ühinemine marksismi-leninismi alustel.

Poola rahvas tähistas töölisparteide ühinemist suure pidupäevana. Selle päeva auks andsid töölised oma parima. Nii laskis esimene Poola traktoritehas välja esimesed traktorid ning Varssavis lõpetati kohe suure silla ehitamine, milline tunduvalt kergendas liiklemist.

Enne ühendavat kongressi toimus 14.detsembril 1948.a. Varssavis PPR II kongress. Kongressil esines pikema ettekandega PPR KK peasekretär Boleslaw Bierut. Oma ettekandes ta peatus üksikuil PPR ajaloo momentidel. Siin ta näitas PPR osatähtsust maa vabastamisel fašistlikust okupatsioonist ja uue rahvademokraatliku riigikorra kehtestamisel. Edasi ta pööras suurt tähelepanu mainitud mõningate kommunistlike parteide Informatsioonilise Büroo ajaloolisele otsusele, mis aitas poola töölisparteidel avastada ja likvideerida parempoolne-natsionalistlik kallak. Bierut näitas, et ÜK(b)P kogemused kriitika ja eneskriitika meetodi kasutamisel andsid suurt abi puuduste ületamiseks parteis. "Meie oleme uhked sellele panusele," ütles Bierut, "mida toob PPR parteide ühinemisel".

Samal ajal, 14.detsembril 1948.a. toimus Poola sõjaväeteatris PPS 28.kongress. Siin esines ülevaataliku kõnega PPS Kesktäitevkomitee esimees Cyrankiewicz,

1. "Tšpalga", 15 senadpe 1948a.

2. Seabamas.

kes valgustas lähemalt PPS üksikuid võitlusetappe.

Mõlemad kongressid võtsid vastu suure vaimustusega otsuse töölisparteide ühinemise kohta Poola Ühendatud Töölisparteiks (PORP).

15. detsembril toimus Varssavi Polütehnilise Instituudi määratu suures saalis PPR ja PPS ühendav kongress, millest võttis osa üle 1500 delegaadi¹. Kongressil viibisid külalistena ÜK(b)P delegatsioon eesotsas ÜK(b)P KK sekretäri Ponomarenkoga ja paljude teiste vennalike kommunistlike parteide esindajad - kokku 31 välismaa delegatsiooni².

Kongressil esimese pikema ettekandega esines PPR peasekretär Boleslaw Bierut, kes andis sügava hinnangu poola töölisliikumise ajaloole³. Ühendav kongress oli üheks klassivõitluse võidukaks etapiks. Bierut näitas, et poola töölisliikumine, mis kasvas ja arenes 70 aasta jooksul visas klassivõitluses, ületas rea sisemisi ideoloogilisi kõikumisi. Esmakordselt poola töölisliikumise ajaloos tõstis võitluslipu 1882.a. asutatud partei "Proletariaat". See oli esimene poliitiline partei, mille tegevuses kajastusid marksistliku ideoloogia jooned. 1892.a. loodud PPS oli oma olemuselt võitlev natsionalistlik partei, mis püüdis ühendada poola töölisklassi võitlust. Oma tegevuses see partei oli natsionalistlik just sellepärast, et ta õhutas viihavaenu mitte ainult poola rahvas Vene keisririigi vastu, vaid ka poola ja vene rahva vahel. 1893.a. loodud Poola ja Leedu kuningriigi Sotsiaaldemokraatlik Partei

1. "Tõrpalga", 16. jaanuar 1948.

2. "Tõrpalga", 22. jaanuar 1948.

3. "Tõrpalga", 16. jaanuar 1948.

(PLSDP) võttis üle kõigi eelmiste parteide parimad traditsioonid ja viis neid edasi. Tõuke töölisliikumisse tõi suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mille mõjutusel PPS ja PLSDP pahempoolsed elemendid moodustasid Poola kompartei. Kompartei moodustamine oli suureks võiduks poola töölisliikumises. Kasvatades rahvamassides revolutsioonilist teadlikkust kasvas kompartei ise võitluses marksismi-leninismi ideede võidu eest.

1938.a. partei pidi katkestama oma tegevuse, kuna parteisse oli tunginud reeturlikke elemente. Uueks revolutsiooniliseks parteiks, kes võitles tööliklassi ühtsuse eest, sai fašistliku okupatsiooni ajal loodud PPR. See partei tegi ära väga suure töö demokraatlike jõudude koondamisel maa vabastamiseks okupantidest ja rahvademokraatia kehtestamiseks.

Oma kõnes Bierut pühendas palju tähelepanu rahvademokraatia iseloomustamisele, kusjuures ta kriipsutas alla, et ainult tänu Nõukogude Armeed võidule saksa okupantide üle sai võimalikuks rahvademokraatia tekkimine. Ta näitas, et rahvademokraatia kindlustamiseks on tarvis kindlustada Poola Vabariigi sõltumatust ja riigipiiri, kusjuures tuleb taastada kõik sõjapurustused, parandada talupoegade elutingimusi, hoolitseda naistööliste elutingimuste eest, kindlustada õppimisvõimalusi maa- ja töölisnoortele jne. Samuti pööras ta tähelepanu võitlusele riigiaparaadi puhastamiseks bürokratismist. Edasi ta näitas, et peamiseks ülesandeks on luua rahvamassidele sellised majanduslikud ja kul-

tuurilised tingimused, mida lubavad tänapäeva teaduse ja tehnika saavutused. Sotsialismi aluste ehitamisel peab poola rahvas lähtuma NSV Liidu kogemustel. Kõige tähtsamaks ülesandeks sotsialismi aluste ehitamisel on töölisklassi ja talurahva liidu kindlustamine. "Ei saa ehitada sotsialismi linnas, mitte hoolitsedes küla arengu eest, põllumajandusliku produktsiooni arengu eest".

Edasi arutati ühendatud kongressil läbi küsimus rahvademokraatliku Poola majanduse arendamise alustest ja võeti vastu kuue aasta rahvamajanduse arendamise plaani (1950.-1955) direktiivid, mille kohta pikema sõnavõtuga esines tööstusminister Hilary Minc.

Kongressil arutati läbi küsimus Ühendatud Poola Töölispartei ideoloogilistest alustest ja võeti vastu deklaratsioon, mis seadis eesmärgiks sotsialismi vundamendi rajamise Poolas. Deklaratsioonis oli näidatud, et Poola kui rahvademokraatliku riigi ülesanne on proletariaadi diktatuuri funktsioonide ^{kindel}vtäitmine, s.o. kapitalistlike elementide likvideerimine ja sotsialistlike majandite organiseerimine. Edasi näeb deklaratsioon ette tööliste ja talupoegade liidu tugevdamist, mille poliitiliseks vormiks on demokraatliku bloki koostöö PORP juhtimisel. Et sammuda julgelt sotsialismi aluste rajamise poole, on tarvis asuda kiiresti maa industrialiseerimisele, haarata laiu rahvahulki riigi juhtimisse, süvendada majanduslikku ja kultuurilist koostööd NSV Liidu ja teiste rahvademokraatlike maadega

А.Б. Берути, «Трабга», 12 геннадия 1948г.

ja kindlustada imperialismivastase leeri võimsust.

Kongressi lõpul Bierut märkis, et PORP kongressi otsused lubavad loota sügavat vastukaja rahvamassides, sest see kongress avas uue lehekülje poola rahva ajaloos. Kongress viis läbi valimised, mille tulemusena Ühendatud Poola Töölispartei KK esimeheks valiti PPR KK peasekretär Boleslaw Bierut.

Kongressil esinesid sõnavõttega ka venna like kommunistlike parteide esindajad nagu ÜK(b)P esindaja Ponomarenko, Inglismaa Kompartei esindaja Harry Pollitt, Herta Kuusinen Soome Kompartei esindajana jt.

Poola rahvas tundis suurt rõõmu töölispartei ühinemisel. Kongressile saabus üle 8000 telegrammi, milles tervitasid töölisparteid üle 1,5 miljoni töötaja.

Ühtse töölispartei loomine kindlustas töölisklassi partei juhtivat osa rahvademokraatia süsteemis ja sellega võimaldas töölisklassi diktatuuri laiendamist ja kindlustamist ning ühtlasi ka rahvademokraatliku riigi kindlustamist.

Töölispartei ühendamise Poolas oli suure tähtsusega rahvademokraatliku revolutsiooni arengu teel ja rahvademokraatia üleminekule proletariaadi diktatuuri funktsioonide täitmisele. Ta likvideeris lõhenemise töölisklassi ridades ja järelkult võimaldas proletariaadi diktatuuri laiendamist ja kindlustamist. Et "Partei," õpetab J.V.Stalin, "on peamine juhtiv jõud proletariaadi diktatuuri süsteemis", siis seisis PORP ees

1. J. Stalin, Leninismi kühimisi, lk. 109.

määratu suur ülesanne - partei otsuste elluviimine, mis ei olnud kerge ülesanne. Kuid et PORP on üles ehitatud marksistlik-leninliku ideelistel ja organisatsioonilistel printsiipidel ja on ustav internatsionalistlikele traditsioonidele, siis need on uue rahvademokraatliku Poola ülesehitamise ja sotsialismi ideede elluviimise edaspidiste saavutuste tagatiseks.

IV

Poola rahva võitlus sotsialismi aluste
rajamise eest.

Poola oli kodanlikul ajal majanduslikult maha-
jäänud maa. Teine maailmasõda viis rahvamajanduse veel-
gi raskemasse olukorda, purustades ja hävitades tehased,
vabrikud, kaevandused ja tekitades palju kahju põllu-
majandusele.

Agraarreformi läbiviimisega likvideeriti mõisnike
maavaldused ja sellega koos riigi majanduse arengut pi-
durdanud feodaal-pärisorjuslikud igandid. Suur- ja kesk-
tööstuse, pankade ja transpordi ning sidevahendite nat-
sionaliseerimine likvideeris nii oma kui ka välismaa
monopolistide ülemvõimu. Nende muudatuste läbiviimine
aitas tunduvalt kaasa rahvamajanduse taastamisele.

Tänapäeva Poolas on olemas kolm peamist ühiskond-
lik-majanduslikku sektorit: sotsialistlik, kapitalist-
lik ja väikekaubatootlik sektor. Sotsialistlik sektor
haarab enda alla riikliku ja kooperatiivse tööstuse,
riikliku raudtee, auto-, vee- ja õhutranspordi, side,
pangad, riikliku ja kooperatiivse kaubanduse, metsa-
majanduse, riiklikud põllumajandid ja masina-traktori-
jaamad, kooperatiivsed masinalaenutuspunktid ja põllu-
majanduslikud tootmiskooperatiivid.

Kapitalistlikku sektorisse kuulusid 1951.a. mõni tuhat kaubandus- ja tööstusettevõtet, samuti ka kulalikud majapidamised, eratranspordi kontorid ja sissetulekut andvad majad, kuid 1953.aastal on nende arv tunduvalt vähenenud.

Väikekaubatootmist esineb peamiselt külas, kus on talumajapidamisi, kes ei ole veel ühinenud põllumajanduslikku artelli. Siia kuuluvad ka kodukäsitöölised ja teised käsitöölised. Juhtivaks sektoriks Poola rahvamajanduses on sotsialistlik sektor, eriti tööstuses. Kui 1946.a. sotsialistliku sektori maht tööstuses moodustas 86,3%, siis 1951.aastaks oli see tõusnud juba 99,4%. Samuti põllumajanduses on tunduvalt tõusnud sotsialistliku sektori osatähtsus.

Agraarreformi läbiviimine ja tööstuse natsionaliseerimine andis võimaluse rahvamajanduse plaanipärasele planeerimisele. See oli võimalik just selle tõttu, et kapitalistlik eraomand on muudetud üldrahvalikuks omandiks. Rahvademokraatlikus riigis rahvamajanduse areng peabki toimuma plaanipäraselt. Sellega hoitakse ära igasuguste disproportsioonide ja kriiside teke, mis on nii väga iseloomulikud kapitalistlikule ühiskonnale.

✱

Esimeseks plaaniks, mille poola rahvas viis ellu, oli rahvamajanduse taastamise kolme aasta plaan. See võeti vastu KRN istungil septembris 1946.a. Hiljem (2.juulil 1947) see kinnitati seadusandliku seimi

А.Ф.Беру?, „За проект руп, за народнуя генерацио“ 25.07.1952.

poolt¹. See plaan oli nähtud ette ajavahemikul 1. jaanuarist 1947 kuni 31. detsembrini 1949. a. Rahvamajanduse taastamise kolme aasta plaani ülesandeks oli: 1) töötavate masside elutaseme tõstmine võrreldes ennesõjaaegsega, 2) tootlike jõudude pidev arendamine, 3) peamistes tööstusharudes tootmistaseme tõstmine ja rahvatulu suurendamine võrreldes ennesõjaaegsega, 4) sotsialistliku sektori suurendamine Poola majanduses ja 5) läänealade majanduse liitmine ühtse Poola rahvamajandusega.

Enne teist maailmasõda oli Poola agraar-tööstuslik maa. 1936. a. tööstusproduktiooni maht oli Poolas 1,5 korda väiksem kui väikeses Belgias (kuigi Belgia elanikke oli 4 korda vähem) ja kaks korda vähem kui Šveitsis (kus oli 6 korda vähem elanikke kui Poolas)². Poolas puudusid peaaegu täiesti kõrgelt arenenud masinaehitus, elektrotehnika, autotööstus ja keemiatööstus. Malmi, terase, värviliste metallide ja elektrienergia poolest seisis Poola ühel viimasel kohal Euroopa riikide seas. Et ette valmistada sotsialismi ülesehitamist Poolas, oli tarvis suurtööstuse ja eriti masinaehituse arendamist. Ilma masinaehituse arendamiseta on võimatu viia rahvamajandusharudesse uut tehnikat, kiirendada tootlike jõudude arengut, piirata kapitalistlike elementide tegevust ja kindlustada Poola majanduslikku sõltumatust välismaistest imperialistidest. Ka J.V. Stalin näitas, et "Mitte igasugune tööstuse arendamine ei ole industrialiseerimine. Industria-

1. А. Я. Канцукер, Очерки, № 392.

2. К. Дмитриев, национализация промышленности и строительство крупной социалистической индустрии в европейских странах народной демократии, Европейские страны народной демократии на пути к социализму, Москва, 1951, № 63.

liseerimise keskus, tema alus seisab rasketööstuse arendamises..., lõppude lõpuks tootmisvahendite tootmise arendamises, oma masinaehituse arendamises"¹. Rahvademokraatlik Poola, nagu omal ajal NSV Liit, teostades sotsialistlikku tööstuse industrialiseerimist, parandab kogu aeg töötavate rahvahulkade materiaalsel olukorda. See erineb tunduvalt kapitalistlikust industrialiseerimise meetodist, kus industrialiseerimine teostatakse miljoniliste rahvahulkade vaesumise teel.

Kolme aasta plaan seadis poola rahva ette suured ülesanded. Plaanis oli pööratud suurt tähelepanu rasketööstusele. Söetoodang, kui üks tähtsamaid Poola tööstusharusid, pidi suurenema 2 korda ja koksitoodang enam kui 2,5 korda. Plaan nägi ette kolme uue söekaevanduse ehitamist, mis oleksid varustatud eesrindliku tehnikaga. Üldse oli kolme aasta plaanis ette nähtud ehitada 12 uut tehast. Nende hulgas veoautotehas Szczecynis, elektriaparaatide tehas Lodzis, autode elektriseadmete tehas Gliwices, keemiaseadeldiste tehas Nissas ja mitu teist tehast². Suurimat tähelepanu pöörati keemiatööstuse arendamisele. Nii oli nähtud ette hapete, värvide, sooda ja eriti keemiliste väetiste tootmise tunduvalt tõstmise.

Elektrienergia tootmise alal nägi plaan ette pidevat laiendamist. Kui 1938.a. oli kõigi Poola elektri- jaamade võimsus alla 1,7 miljoni kw, siis 1946.a. lõpul oli ainuüksi kõigi suuremate elektri- jaamade ettenähtud

1. J.V. Stalin, *Teod*, kd. 8, ~~Fellin~~, 1949, lk. 116.

2. P. A. Glišahov, *Poola*, 1951, lk. 21.

võimsus 2,1 miljonit kw¹. Kolme aasta plaan nägi ette ka uute elektrijaamade, nende hulgas ka kahe suure Mieckowice ja Chorzow'i jaama ehitamist, võimsusega vastavalt 150.000 ja 30.000 kw. Samuti oli nähtud ette üle 2000 km pikkusega kõrgepingeliini ehitamine.

Kõige tähtsamal kohal kergetööstuses Poolas seisab tekstiiltööstus. Suurimad tekstiiltööstuskeskused on Lodzi piirkonnas Lodz, Pabjanice, Zdunska, Wola ja Kalisz. Kui ennesõjaaegses Poolas oli tekstiiltööstuses 1,8 miljonit värtnat ja 36.000 kudumistelge, siis 1945. a. töötasid ainult 0,6 miljonit värtnat ja 18.000 kudumistelge². Kolme aasta plaani täitmise järele pidi tekstiiltööstus suutma anda 400 miljonit m puuvillast ja 60 miljonit m villast riidet. Arvestades aga sõjapurustusi, nõudis suuri pingutusi, et suuta täita plaanis ettenähtud ülesanne.

Mis puutub põllumajandusse, siis ka siin seisis ees küllaltki suur ülesanne. Oli tarvis põllumajandustoodang tõsta sõjaelsele tasemele. Plaan nägi ette külvipinna suurendamist 15,5 miljoni ha-ni³. Samuti tuli pöörata tähelepanu põllukultuuride sortide parandamisele. Eriti tähtsat kohta plaanis omas karjakasvatuse küsimus. Kuna karjandus oli põllumajandusharudest sõja ajal kõige rohkem kannatanud, tuli see mahajäämus likvideerida.

Transpordi alal nähti ette raudteede võrgu suurendamist, eriti söebasseinide rajoonis. Kui ennesõjaaegses Poolas jõetransport moodustas väga väikese osa trans-

1. P. L. Glusjakov, Poola, 1949, lk. 21.

2. H. Goldberg, Eesti Bolševik, nr. 22, 1947, lk. 74.

3. P. L. Glusjakov, Poola, 1949, lk. 23.

pordist, siis nüüd sai Poola juurde läänealade ühendamise-
ga ligi 1000 km laevatatavaid jõgesid ja kanaleid. Tähtsaim veeteel läänes on Odra (Oderi) jõgi, mis Poola
piirides on laevatatav ligi 782 km ulatuses¹. Meretrans-
pordi alal nägi plaan ette merekaubalaevastiku tonnaa-
ži suurendamist. Poola kaubalaevastik, mis enne teist
maailmasõda koosnes 71 kaubalaevast 102.000 br.-r.-t
pidi kasvama 1949.a. 254.000 br.-r.t-le². Poola valdu-
ses on käesoleval ajal suured sadamalinnad nagu Gdansk,
Gdynia ja Szczecyn. President Bierut merepidustustel
Szczecynis märkis, et oma kitsa koridori asemel omab
nüüd Poola avarat 500 km-list juurdepääsu merele kolme
suure ja 20 väiksema sadamaga³.

Kolme aasta plaan nägi ette kõigi majandusharude
arendamist, mis nõudsid suuri kapitali mahutusi, milli-
seid summasid leiti Poolas endas.

Kolme aasta plaani elluviimine algas raskes olu-
korras. Sel ajal imperialistlikud riigid püüdsid teha
takistusi rahvademokraatliku riigikorra edasiarenemise-
le. Nende avantüristlik tegevus kukkus läbi ja isegi
nende agent Mikolajczyk, nagu juba eespool nimetatud,
oli sunnitud maalt põgenema. Võitlus käis ka spekulän-
tidega, kes püüdsid maal tekitada nälga. Eriti kasva-
sid toiduainete hinnad. Reaktsioonilised elemendid püüd-
sid väita, et kõrged hinnad olevat halva töö tulemus.
See oli muidugi täiesti vale. Et toiduainete hindu re-
guleerida, selleks loodi Riiklik Toiduainete Fond, mis
ostis talupoegadelt toiduaineid riikliku hinnaga ja

1. P. K. Gleishor, Poola, 1949, lk. 22.

2. H. Goldberg, Isiklik Bolsheviki, nr. 22, 1947, lk. 79.

3. Seabarnas.

müüs neid edasi töölistele¹.

Kolme aasta plaani täitmist soodustasid sõbraliikud suhted NSV Liidu-Poola ja teiste rahvademokraatlike maadega, kes üksteist toetasid ka materiaalselt. Nii kirjutati 10.märtsil 1947 alla Poola ja Tšehhoslovakkia vahelisele sõpruse ja vastastikuse abistamise lepingule². Samasugused lepingud sõlmiti hiljem ka teiste rahvademokraatlike riikidega nagu Bulgaariaga 29. mail 1948.a., Rumeeniaga 26.jaan. 1949.a. ja Ungariga 13.juunil 1949.a.

Poola tööliklass juhitud töölisparteidest asus julgelt võitlusse kolme aasta plaani täitmise eest. Töötajate seas tekkis uus suhtumine töösse ja arenes sotsialistlik võistlus. Väljapaistvat osa sotsialistliku võistluse arendamisel omab tööeesrindlane kaevur Wincenty Pstrowski, kes algatas juulis 1947.a. individuaalselt sotsialistliku võistluse³. Tema algatusele järgnesid tuhandeid teised poolakad.

Vaatamata raskustele suutis poola rahvas siiski ellu viia kolme aasta plaani. 1947.a., s.o. esimesel kolme aasta plaani aastal ületas tööstus hinnalises osas ettenähtud plaani 3,4% ulatuses⁴. Üldse saavutas 1947.a. Poola tööstus ennesõjaaegse taseme ja isegi ületas selle. See oli suur saavutus, sest ennesõjaaegne Poola 21 a. jooksul (1918-1939) ei suutnud saavutada 1913.a. peamiste tootmiskaupade liikide tootmise taset. Tööstuse kiiret taastamist soodustas muidugi uue rahvademokraatliku süsteemi eesrindlikkus. Suuri edu-

1. K. Kobaczewski, Kolce kopeca, nr 27, 1947, lk. 14.

2. A. A. Kanyukin, Oropku, lk. 280.

3. A. A. Kanyukin, Kropogno-geronopaturuskaie Troluma, lk. 22.

4. A. A. Kanyukin, Oropku, lk. 382.

samme tegi söetööstus. Nii tõusis 1947.a. söetoodang 59,1 miljoni tonnini ja koksitoodang 4,1 miljoni tonnini¹. Söetoodang võimaldas juba 1947.a. rahuldada maa sisemisi vajadusi. Peale selle veeti veel välja 17,8 miljonit tonni sütt ja 1,5 miljonit tonni koksi. Üldiselt täitis Poola tööstus 1947.a. tootmisplaani 103,4%, sealhulgas: elektrotehnikatööstus 120%, metallurgia 113%, suhkrutööstus 109%, puidutöötlemise tööstus 108% ja söetööstus 104,8% ulatuses².

Kolme aasta plaani täitmise teisel aastal oli väga suure tähtsusega Nõukogude-Poola kokkulepe, mis kirjutati alla jaanuaris 1948.a. Poola-Nõukogude läbirääkimistel Moskvas. Kokkulepe nägi ette vastastikuste kaubasaadetiste vahetamist aastail 1948-1952 üldväärtusega üle 1 miljardi dollari³. NSV Liit annab Poolale lepingu järele rauamaaki, naftat, puuvilla, alumiiniumi, asbesti, autosid, traktoreid. Poola omalt poolt annab vastu sütt, koksi, tekstiiltooteid, suhkrut, terast, liikuvat raudteevarustust, tsementi jne. Samal ajal lepiti kokku, et NSV Liit annab Poolale tööstussisseadeid viimasele antud 450 miljardi dollarise laenu arvel. Poola ajaleht "Tööline" märkis selle laenu puhul, et see laen ei riku meie suveräniteeti, ei nõua, et me annaksime kõik väliskapitalile, vaid annab võimaluse meie maa industrialiseerimiseks ja kiirendab meie plaanide täitmist⁴.

1948.a. kolme aasta plaani täitmise teisel aastal ületas poola tööstus plaani 14% võrra⁵. Tööstuse osa-

1. P. d. Guntarov, Poola, 1949, lk. 21.

2. Sealsamov, lk. 25.

3. Kolos kopeie, mb, 1948, lk. 1

4. Sealsamov.

5. A. d. Konyubov, Oupau, lk. 383.

tähtsus rahvamajanduses tõusis tunduvalt. Kui 1937.a. tööstus moodustas 45,5% rahvamajandusest, siis 1948.a. oli tööstuse osa 64%. Tööstuses arendati uusi tööstus-
harusid nagu laevaehitus jt. Arenes ka põllumajandus-
alaste masinate tootmine, mille ülesandeks oli agraar-
reformi tulemuste kindlustamine. Põllumajanduses oli
viidud lõpule 1948.a. lõpuks agraarreform. Seega üle
841.000 talumajapidamise sai 6 milj. ha maad¹. Pideva
töö tulemusena saavutas põllumajandus rukki-, nisu-
ja odrakultuuride alal ennesõjaaegse taseme ja isegi
veidi ületas selle. Esmakordselt pärast sõja aastal
oli maa elanikkond kindlustatud leivaga. Samal ajal
loodi põllumajanduses ligi 5000 riiklikku majandit,
mis olid moodustatud natsionaliseeritud maades.

1949.a. lõpuks tööstustoodangu väärtus, võrreldes
1946.a-ga moodustas juba 226%². Üldse saavutas tööstus-
toodang 1949.a. võrreldes ennesõjaaegse perioodiga
174%. Kõigi töötajate jõupingutuste tulemusena oli kol-
me aasta plaan täidetud ennetähtaegselt - kahe aasta
ja kümne kuuga. Kolme aasta plaani täitmisel muutus
põhiliselt klassistruktuur maal. Boleslaw Bierut PORP
KK pleenumil 1949.a. novembris näitas, et peale Nõu-
kogude Liidu ei tea ajalugu sellist industrialiseeri-
mise tempot ja elanike klassijõudude muutuse tempot kui
võis näha Poolas vabastamise ja eriti võiduka kolme
aasta plaani realiseerimise perioodil³. Edusammud töös-
tuses ja põllumajanduses kindlustasid töölisklassi elu-
lisust. Nii saavutas reaalne töötasu 1949.a. võrreldes

1. A. Z. Ranycehin, Orepku, lk. 393.

2. Ф. Зыб, Польша 1919-1952 год, Москва, 1952, lk. 37.

3. Scabamars.

100%, kuigi alles 1946.a. see moodustas 65%¹. Tunduvalt oli kasvanud hoolitsus tööliste heaolu eest. Nii tehti 1948.a. jaanuaris algust kaardisüsteemi kaotamisega. Peaaegu täiesti likvideeriti see 1.jaanuaril 1949.a.² (Lõplikult kaotati kaardisüsteem 1953.a. jaanuaris³.) Loodi sotsiaalkindlustus ja oli kindlustatud tasuta arstiabi. Eriti suurt rõhku pandi rahva haridusolude parandamisele. Kui ennesõjaaegses Poolas käis 100 inimese kohta koolis 3, siis 1948.a. oli kooliskäijate arv juba 8 iga 100 inimese kohta.

Kolme aasta plaani edukas täitmine näitas, et poola tööliklass võib plaanimajanduse tingimustes kiiresti mitte ainult taastada rahvamajandust, vaid ka ehitada suuri tööstusettevõtteid ja kaevandusi. Ta näitas ka seda, et Poola rahvamajanduses on olemas võimsad ressursid, mida võib kasutada maatööstusliku arengu tõstmiseks, mis kindlustaks Poola arengut agraar-tööstusmaast tööstuslik-agraarmaaks. See ülesanne kerkiski esile uue, kuue aasta plaani raamides.

Uue kuue aasta plaani ülesandeks oli sotsialismi aluste loomine Poolas. Selle plaani väljatöötamisel kerkisid esile mitmesugused konseptsioonid. Üks rühm planeerijaid arvas, et kuna see on väga suur plaan, siis tuleb planeerida ettevaatlikult. Kahjulik oli see rühm, kes väitis, et kiire tööstuse areng on võimalik ainult taastamisperioodil. Kuna Poolas taastamisperiood oli lõppenud, siis polevat see enam võimalik. Kuid kõigi nende vigaste konseptsioonide ületamise teel tekkis

1. A. S. Kanyetka, Oupka, lk. 384.

2. Труды ИС, lk. 168.

3. „Kohva Käl“, 7. jaanuar 1953.a.

võimsa rahvamajanduse arendamise kuue aasta plaan.

Juba 1948.a. PORP ühendaval kongressil kinnitati kuue aasta (1950-1955) plaani direktiivid. Lõplikult võeti kuue aasta plaan vastu PORP KK pleenumil 1950.a. juulis ja sai seadusliku fikseeringu 21.juulil 1950.a.¹

Kuue aasta plaan seadis poola rahva ette suured ülesanded. PORP KK V pleenumil Boleslaw Bierut ütles: "Kuue aasta plaan - see ei ole mitte ainult majanduslik, vaid samal ajal ideoloogiline, poliitiline ja ühiskondlik-riiklik programm"². Selle plaani peamiseks majanduslikuks ja poliitiliseks ülesandeks on Poolas sotsialismi aluste ülesehitamine maa industrialiseerimise ja elektrifitseerimise ning põllumajanduse kooperaerimise ja mehhaniseerimise teel. Vastavalt leninlik-stalinlikule õpetusele sotsialistlikust industrialiseerimisest omistatakse kuue aasta plaanis suurimat tähelepanu rasketööstuse arendamisele. Tootmisvahendite tootmise erikaal tõuseb 1955.a. 63,5% 59,1% vastu 1949.a. võrreldes³. Tööstusproduktioon üldse peab suurenema 1955.a. võrreldes 1949.a. enam kui 2 korda⁴. See aga tähendab seda, et kuue aasta jooksul tööstusproduktioon ületab ennesõjaaegse taseme 4 korda. Maa industrialiseerimiseks on vaja just masinatööstuse arendamist. J.V.Stalin ÜK(b)P XVII kongressil näitas, et tööstus "...peab uuel tehnilisel baasil rekonstrueerima mitte ainult iseennast, mitte ainult kõik tööstusharud, sealhulgas kerge-, toiduainete- ja metsatööstuse. Ta peab veel rekonstrueerima kõik transpordili-

1. А.А. Каруцкий, Острые, л. 393.

2. Ф. Зуб, Польша 1918-1952, л. 40.

3. Зельманов, л. 41.

4. А. Рунд, Шестилетний план экономического развития и строительство основ
4. социализма в Польше, Планирование народного хозяйства Польши, л. 31-32.

gid ja kõik põllumajandusharud. Kuid ta võib täita selle ülesande ainult sel juhul, kui masinaehitus - rahvamajanduse rekonstrueerimise peamine hooaeg - asub tööstuses domineerival kohal" ¹. Seepärast masinatööstuse kõigis harudes on ette nähtud kiire arengutempo. Plaan näeb ette rea uute mootorite ja tööpinkide liikide tootmist, mida seni Poolas ei toodetud. Kuusaastaku jooksul maal arendatakse edasi ka autotööstust, millega tehti algust juba kolme aasta plaani täitmisega. Plaan näeb ette, et 1955.a. toodetakse Poolas 13.000 13,5 tonnulist veoautot,

12.000 2,5 " "

12.000 kergesõiduautot.²

Uue suurema haruna masinatööstuses on traktorite ja kombainide tootmine. Plaan näeb ette, et 1955.a. traktoritööstus laseb välja 11.000 traktorit, s.o. 4 korda enam kui 1949.a. Laevaehitustööstuses on nähtud ette kiiret kasvu. Seda nõuab Poola avar väljapääs merele. Nii peab laevaehitustööstuse toodang suurenema 9 korda võrreldes 1949.a., kusjuures kuue aasta plaani täitmise jooksul peab ehitatama erinevates tüüpides merelaevu üldise tonnaažiga 575.000 bruto-registertonna. Kuusaastaku jooksul ehitatakse selliseid elektriaparaate ja elektrimootoreid, mida varem Poolas ei toodetud, nagu näiteks suure võimsusega transformatoreid.

Poola rahvamajanduses oli olemas veel disproportioon, näiteks ebaõige suhe kivisöetoodangu ja terasetoodangu vahel. Kui kivisöetoodang moodustab aastas 70 miljonit tonni, siis samal ajal toodetakse terast

1. J. Stalin, Leninismi kättemõõn, lk. 419.

2. X. Rumo, Meie majanduse areng, lk. 33.

aastas ainult 2 miljonit tonni¹. Seega kivisöetoodangu ja terase tootmise vaheline suhe on 1:35. Kuid vähene terasetoodang ei suuda rahuldada masinatööstuse vajadusi. Seega kuue aasta plaan näeb ette söetoodangu töstmist 1955.a. 95 miljonile tonnile ja terase tootmise suurendamist 4 miljoni tonnini. Sellega väheneb tunduvalt disproportsioon kivisöe ja terase tootmise vahel. Kui Poola kivisöetööstus täidab talle pandud ülesanded, siis on Poola kivisöetoodangu poolest üks esimesi maid Euroopas. Mustametallurgia alal on nähtud ette suurendada toodangut 1955.a. võrreldes 1949.a. rohkem kui kaks korda. Kuusaastaku jooksul viiakse lõpule metallurgiatehase ehitamine Krakovis, millega alustati juba 1948.a.² Selle tehase tootmisvõime on 1,5 milj. tonni metalli aastas, ületades seega kogu sõjajärgse Poola mustmetallurgia võimsuse. Samasugune tehas ehitatakse veel Czestochowa juurde ja laiendatakse vanu ettevõtteid.

Mis puutub rauamaagi tootmisse, siis see rahuldab 1951.a. kõigest 1/4 sisemisest vajadusest³. Kuusaastaku lõpuks peab rauamaagi toodang tublisti kasvama - 3 miljoni tonnini. Kuid see ei ole riigi vajaduste rahuldamiseks küllaldane, sest Poola maak on madalakvaliteediline ja seega on Poola sunnitud endiselt rauamaagi sisse vedama. Mustmetallurgia arendamise kõrval näeb kuueaasta plaan ette ka värvilise metallurgia arendamist. Kui ennesõjaaegses Poolas üldse ei toodetud vaske ja veeti seda sisse välismaalt, kuna vasekaevandused ei oleks end ära tasunud, siis kuue

1. K. K. K. K., lk. 770.

2. P. K. G. G., Poola, 1951, lk. 46.

3. S. S. S., lk. 47.

aasta plaani järgi püütakse luua rida vasekaevandusi ja arendada isegi tsingi, alumiiniumi ja magneesiumi tootmist¹.

Kuusaastaku jooksul suureneb ka tunduvalt naftatoodang. Nii peab see moodustama 1955.a. 349.000 tonni. Et on loodud ka alus sünteetilisele vedelküttele, siis poola rahvas võib öelda, et ta on varustatud 1955.a. täielikult küttega ja mootoriõlidega.

Vastavalt kuue aasta plaanile peab kasvama elektrienergia tootmine 1955.a. 19,3 miljardi kWt-ni². See-ga ühe elaniku peale tuleb 715 kWt, s.o. kuus korda enam kui 1938.a. Et aga sellist tõusu saavutada, selleks ehitatakse rida uusi elektri jaamu võimsusega üle 2700 tuh. kWt. ja laiendatakse olemasolevaid elektri jaamu. Nii ehitatakse Ülem-Sileesia kivisöebasseini mitu suurt seadet kivisöetolmu, ja ~~peensöe~~ Konini linna pruunsöe ja Bialystoki rajooni turba kasutamiseks elektrienergia saamiseks³. Esmakordselt Poola ajaloo ehitatakse mitu elektri-soojusjõujaama. Elektrienergiatootmise tähtsaimaks rajooniks kujuneb Sileesia, eriti Ülem-Sileesia. Üldse sellise laia energeetikabaasi loomine aitab tunduvalt kaasa maa industrialiseerimisele.

Kuusaastaku jooksul arendatakse tunduvalt keemiatööstust, millele juba kolme aasta plaaniga loodi alus. Poolas on väga suured keemiliste toorainete tagavarad, mis tänu mineraalsete kütteainete küllusele loovad suurepäraseid võimalusi keemiatööstuse arenguks. 1955.a.

1. T. 246 nr, lk. 171.

2. X. Kukis, *Wacimiet wacimiet*, lk. 35.

3. P. L. Głuchowski, *Poola*, 1954, lk. 46.

kasvab keemiatööstuse toodang võrreldes 1949.a. rohkem kui 3,5 korda¹. Plaan näeb ette eriti selliste kemikaalide tootmist, mida seni Poolas toodeti vähe, nagu plastmassi, värve, lakke, arstimeid jne. Eriti suureneb põlväetiste, hapete ja kunstkiu tootmine. Esmakordselt alustatakse ka sünteetilise kummi tootmist, millega luuakse alus kummitööstusele.

Kergetööstuse tähtsaimaks tööstusharuks on tekstiiltööstus. Kuue aasta plaan näeb tekstiiltööstuses ette kaunis suure ülesande. Alljärgnev tabel annab ülevaate ~~selle~~^{kerge} tööstusharu toodangu suurendamise ülesannetest 1955-ndaks aastaks.

	1949.a. saavutati	1955.a. (plaan järgi)
puuvillriie	397,6 milj.m.	607,7 milj.m.
villane riie	49 " "	74,9 " "
siidriie	43,7 " "	103,9 " "
nahkjalanõud	8 milj.paa- ri	22,2 milj. paari (a)

Toiduainetetööstuses, mis on oma koosseisult väga mitmekesine, väärib eriti esiletõstmist suhkrutööstus, sest Poola on üks Euroopa suurimaid suhkru eksportijaid. Suhkrutööstus, mis 1949.a. tootis 745,3 tuhat tonni suhkrut, peab 1955.a. tootma 1100 tuhat tonni suhkrut³. Sellega vastavalt suureneb ka suhkru eksport.

Kuue aasta plaani järgi jätkub elanikkonna elutase tõus ning järelikult laiatarbekaupade tootmise suurenemine. Nii peab raadiovastuvõtjate toodang suure-

1. X. Kurov, *Meiännet kuu* nr. 1, lk. 35.

2. Szabanas, lk. 38.

3. Szabanas.

nema 1955-ndaks aastaks 300.000-le (1949.a. - 66.100), mootorrataste arv 32.000-le (1949.a. 4200) ja jalgrataste arv 340.000-le (1949.a. 91.100)¹.

Kuue aasta plaan näeb ette kõigi teaduse, kultuuri ja kunstialade edasiarendamist ja edasiarendamisele kaasaaitamist. Nii suureneb paberitoodang 264.500 tonnilt 1949.a. 530.000 tonnile 1955.a., s.o. 3 korda võrreldes ennesõjaaegse paberitoodanguga ühe inimese kohta. Paberitööstuse arendamisega arendatakse ka polügraafilist tööstust. Kuusaastaku jooksul suurendatakse tunduvalt koolide õppe- ja teaduslikke abinõusid, muusikalisi instrumente, fotokeemilisi ja kinotehnilisi kaupu.

Ennesõjaaegse Poola tööstuse peamine osa paiknes kahes rajoonis: Varssavi-Lodz ja Ülem-Sileesia, kus juures ülejäänud osad riigist olid mahajäänud, eriti idapoolsed Bialystoki ja Lublini rajoonid. Kuue aasta plaani ülesandeks ongi endiste mahajäänud rajoonide industrialiseerimise teel tagada tootlike jõudude ühtlasem paigutamine. Nii ehitatakse 80% uutest tehastest Ülem- ja Kesk-Sileesia ja Lodzi vojevoodkonda². Kujunevad uued suured Krakovi, Czestochowa ja Kujava^{aj} tööstuskeskused. Tunduvalt kasvab Varssavi tööstus ja Kielce linna ümbruse rajooni tööstus³.

Masinaehituse, keemia ja energeetika arendamine loob baasi põllumajanduse rekonstrueerimiseks ja varustamiseks traktorite, kombainide jt. põllumajandusinventaridega. Kuue aasta plaan ei säe poola rahva ette mitte ainult tööstuse arendamist, vaid paneb rõhku põllumajandusliku toodangu tõstmisele. See on selge, sest tööstu-

1. X. Kuznetsov, *Uchenye Zapiski*, lk. 39.

2. Sakahama, lk. 40.

3. P. Z. Glesnikov, *Poola*, 1951, lk. 42.

se suurendamisega suureneb tööliste arv, kes ei tegele põllumajanduses. Et aga varustada küllaldaselt linnaelanikke toiduainetega, selleks ongi tarvis põllumajanduslike saaduste toodangut tõsta. See peab suurenema 1955-ndaks aastaks võrreldes 1949.aastaga 50%¹. Põllumajandussaaduste suurenemine ei toimu enam niivõrd külvipinna kui viljakuse suurendamise arvel. Tunduvalt suurendatakse ainult mõnede tehniliste kultuuride, eriti lina külvipinda. Mis puutub põllukultuuridesse, siis siin on pandud rõhk eriti nisu ja odra kasvatusel. Nii näiteks, kui rukki toodangut suurendatakse kuusaastaku jooksul ainult 2% võrreldes 1949.aastaga, siis nisutoodang peab suurenema 58% ja odratoodang 90%². Loomakasvatuse alal jätkub karja arvuline suurendamine ning 1955.a. peab selle suurus võrduma peaaegu sõjaeelsega. Arvestades asjaolu, et kaasaegse Poola pindala ja elanike arv on väiksemad sõjaeelsest, on tal 1955.a. karja küllaldaselt ning elanikkond saab karjasaadusi tunduvalt rohkem kui enne sõda.

Kuusaastak näeb ette Poola põllumajanduse täieliku mehhaniseerimise. Koos sellega laiendatakse riiklike MTJ-de arvu. Nii peavad masina-traktorijaamad kasvama 30-lt 1949.a. 850-le 1955.aastaks, kusjuures traktorite arv peab kasvama 200-lt 35.890-le³. Kuusaastaku jooksul tuleb elektrifitseerida 8900 küla ja varustada need esmaklassiliste elektrijõul töötavate masinatega. See kõik viib muidugi linna ja maa vastuolude likvideerimisele.

1. X. Rukko, *Meisuninui maan*, lk. 42.

2. *Seabamas*, lk. 43.

3. *Seabamas*, lk. 46.

1948.a. võttis partei kursi põllumajanduse kollektiviseerimisele ja kapitalistlike elementide likvideerimisele külas. Kuue aasta plaanis leiab see ka fikseerimist.

Mis puutub transpordi arenemisse, siis see on seotud vastavalt tööstus- ja põllumajandustoodangu kasvuga. Nii peab kuusaastaku jooksul kaubavedu kasvama võrreldes 1945.a. 117% ja reisijatevedu 104%. Vastavalt sellele muidugi suureneb ka liiklus- ja transportvahendite arv. Veeteede alal on nähtud ette kuusaastaku jooksul valmis ehitada esimene etapp suurest veeteest "Ida-Lääs", mis ühendab Bugi jõge Odra jõega. Odra jõe tähtsus kasvab tunduvalt ka peale Odra-Doonau kanali tarvituselevõtmist, mida Poola ja Tšehhoslovakkia ehitavad ühiselt juba alates 1949.a. ja mis peab viima lõpule kuusaastaku lõpul.

Vastavalt kuue aasta plaanile peab Poola merelaevanduse veeväljasurve olema 1955.a. 600.000 tonni, millega ta on võimeline rahuldama peamist osa riigi merekaubanduse vajadustest. See kõik kergendab nii sisekui ka väliskaubanduse arengut, sest veetransport on suhteliselt odav.

NSV Liit andis Poolale suurt abi kuue aasta plaani elluviimiseks. Majanduslikud kokkulepped ja eriti kokkulepe, mis kirjutati alla 1948.a. vastastike kauba- saadetiste kohta aastail 1948-1952, on hindamatud. PORP KK V pleenumil ütles tööstusminister Minc, et nende lepingute alusel "...sai võimalikuks sellise kuue aasta plaani projekti loomine, ... milline põhineb

A. X. Ruus, Ühiskondliku raam, 16.42.

kindlate tooraine ja materjalide baasile ja tänu sellele võib märgata kiiret ja julget arengutempot".¹

Nõukogude töötajad osutavad poola töölistele abi uute tehaste ja suurobjektide planeerimisel, ehitamisel ja monteerimisel. 1950.a. juulis allakirjutatud Poola-Nõukogude lepingu alusel suurendati NSV Liidu poolt Poolale antava kaupade, tööstussisseadete ja krediidi hulka. Tähtsaimaks sisseveoartikliks NSV Liidust Poolasse on käesoleval ajal kuue aasta plaanis ette nähtud Poola tööstuse arenguks vajalikud tööstusseadmed.

Kuue aasta plaani täitmisele asudes mobiliseeris PORP rahvamasse selle ülesande edukaks täitmiseks, kusjuures tõstis üles loosungi: võitlus rahu eest ja kuue aasta plaani täitmise eest! Kuusaastaku alguses algas uus sotsialistliku võistluse etapp Poolas, kusjuures töölishulgad õppisid laialt kasutama nõukogude tööeesrindlaste kogemusi. Pingerikka töö tulemusena täideti Poola rahvamajanduses esimesed kuusaastaku aastad edukalt. 1951.a. sotsialistlik tööstus täitis plaani 100,8% ulatuses². Üheaegselt sellega algas 1951.a. uute tööstustoodete väljalase, mida varem Poolas ei toodetud nagu näiteks söekombaine, naftatööstuse sisseademed, isetühjendavaid vaguneid jne. Ühtlasi lasti välja ka esimesed kergesõiduautod "Varssavi" ja veoautod "Lublin". 1951.a. alustati tööd üldse 135 uuel tööstusobjektil. 1951.a. saavutas Poola kivisöetööstus ka väga märkimisväärseid tulemusi. Sellega saavutas Poola kivisöetoodangu pooldest

1. Ф. Зуб, Польша, 1919-1952, с. 41.

2. З. Урбанский, руп, з. корпоратива генерации, 1. декабрь 1952 г.

viienda koha maailmas, minnes mööda isegi niisugustest kapitalistlikest maadest, nagu seda on Prantsusmaa ja Belgia.

Kuusaastaku esimeste aastate jooksul on rajatud kivisöetööstuses kaks uut suurt šahti "Wesola 2" ja "Zemowit 2", mis valmisid 1952.a. Need šahtid on varustatud kõige uuemate mehhanismidega. 1953.a. viiakse lõpule veel Kościuszko nimelise "Uus Wireki" ja "Gigandi" šahtide ehitamine, mis kõik varustatakse esmaklassilise nõukogude tehnikaga. Maa suurimaks ehituseks ja rahva uhkuseks on praegu Nowa Huta - Krakovi juurde ehitatav metallurgiakombinaat. Seda hiiglasuurt ettevõtet ehitatakse tehnika viimaste nõuete järgi. Poola metallurgid on üldse saavutanud edu, sest nüüd toodetakse Poolas ligi nelikümmend uut terasesorti. Sellega avanevad suured perspektiivid Varssavisse ehitatavale kvaliteeteteraste tehasele.

Poola masinatööstuse edusammude üle võib otsustada selle järgi, et üksnes 1952.a. laskis ta välja üle saja uue tüübi tööpinke ja teisi tööstusseadmeid. Iga aastaga kerkib maal üha enam tööstusettevõtteid. 1952.a. jooksul sai maa rahvamajandus juurde umbes 450 suurt ja keskmist vabrikut ja tšhast. Tööstustoodangu kasvust kuusaastaku esimestel aastatel annab ülevaate järgmine tabel.

Aastad	Plaani järgi %	Faktiline täitmine
1949	100	100
1950	122	130,8
1951	147,3	162,7
1952	171,1	199

А.Б. Берг, «За промисли руп, за народнуто промисленост», 22. иносие 1952.

Siia on toodud president Bieruti kõnes esitatud andmed, mis ta pidas PORP KK VII pleenumil 1952.a. juunis. Seega kui vaadelda 1952.a. plaani täitmist, s.o. 199%, siis see saavutati juba suvel.

Kuusaastaku esimeste aastate jooksul on tööstuse sotsialistlik sektor saavutanud tõesti väga suuri tulemusi. Nii ületas suur- ja kesktööstuse üldtoodangu indeks 1952.a. ennesõjaaegse enam kui 3-kordselt ja iga elaniku kohta enam kui 4-kordselt¹. Kui nüüd vaadelda tööstuse ja põllumajanduse suhet, siis võib näha järgmisi tulemusi

	1949	1952
Tööstustoodangu väärtus	62,5%	75,6%
Põllumaj. toodangu väärtus	37,5%	24,4%

(e)

Siit võib teha järelduse, et Poolas tööstustoodang ületab kaugelt põllumajandusliku toodangu väärtuse. Seega me võime nimetada Poolat mitte enam agraar-tööstusmaaks, vaid tööstuslik-agraarmaaks.

Ka Poola põllumajandus asus julgelt täitma kuusaastakus ettenähtud ülesandeid. Sotsialistlik sektor põllumajanduses moodustas aga veel väikese protsendi. Et aga üle minna sotsialismi aluste loomisele, oli võimatu jätta küla kapitalistliku arengu teele, kuna põllumajanduses valitsev väiketootmine Lenini sõnade järgi "...sünnitab kapitalismi ja kodanlust pidevalt, iga päev, iga tund, stiihiliselt ja massilises mastaabis"².

1. Ф. Зюев, Польша, 1918-1952, с. 43.

2. Р. Задровский, "За противные пути, за капитализацию сельского хозяйства", 27 февраля 1953 г.

3. В. И. Ленин, Сочинения, т. 31, Ленинград, 1950, с. 7-8.

Kui kapitalismi tingimustes töötavad talupojad vaesusid ja laostusid, siis sotsialistlikus ühiskonnas talupoeg, ühinedes sotsialistlikku suurmajandisse võidab palju, sest sellega paraneb ta materiaalne olukord ja ta vabaneb igasugusest ekspluatatsioonist. J.V.Stalin näitas, et "üks asi on, kui kõrgem majapidamisvorm, suurmajapidamine, võitleb madalama vastu ja see laostab, hävitab. Nii on lugu kapitalismi tingimustes. Ja hoopis teine asi, kui kõrgem majapidamisvorm madalamat ei laosta, vaid aitab kõrgemale tõusta, kollektivismi teele üle minna. Nii on lugu nõukogude korra tingimustes"¹.

Nagu juba varem on märgitud, võeti Poolas 1948.a. suund kollektiviseerimisele, mis jätkus suure hooga. Juba 1949.a. oli Poolas loodud 170 põllumajanduslikku kooperatiivi², kuid 10.jaanuariks 1950.a. oli neid juba 283, märtsis 726 ja 1951.a. 1.jaanuariks 2200. Käesoleval aastal nende arv on tõusnud juba 5613, kuhu on koonduanud üle 120.000 talumajapidamise³. Need arvud ise tõendavad kolhoseerimise tempo arengut Poolas. Kolhoosidesse ühinejatest moodustasid suurema osa need talupojad, kes omasid 5 kuni 15 ha maad. Poolas loodud põllumajanduslikest kooperatiividest enamuse moodustavad kõrgemat tüüpi kooperatiivid. Üldse Euroopa rahvademokraatia mail on levinud kolme tüüpi põllumajanduslikke kooperatiive. Esimese tüüpi juures põllu künd, külv ja ümbertöötamine sooritatakse kollektiivselt, kuid vilja koristab igaüks ise omal põllul. Siin maa ja teised tootmisriistad jäävad talupoja eraomandiks. Teisel juhul kõik tööd tehakse ühiselt, kuid saak jaotatakse proportsionaalselt iga ta-

1. J.V.Stalin, Teod, kd. 11, Tallinn, 1954, lk. 178.

2. A.Тейтунгов, Коммунальное хозяйство и развитие колхозов, Москва, 1951.

3. H. Rapolai, Kolhoosid, lk. 10, 1953, lk. 20.

lupoja külvipinna suuruse järele. Ka teise tüübi juures maa ja tootmisvahendid jäävad talupoja eraomandiks. Kolmanda ja kõrgema kooperatsiooni tüübi moodustab põllumajanduslik artell. Siin on nii maa kui ka tootmisvahendid ühistatud, töö tehakse kollektiivselt ja tasu saab iga artelli liige vastavalt tema tööle. Kuusaastaku jooksul oligi tarvis arendada just kõrgema kooperatsiooni tüübi levikut. President Bierut ütles 1952.a., et "Meie põlvkonna ülesandeks on likvideerida jäädavalt inimeste jagunemine klassideks, tee sellele aga on ainult üks - järjest rohkem arendada ühistatud majapidamisvorme ja ehitada sotsialismi!"

Seoses kollektiivmajandite kasvuga arenes ka MTJ võrk. Kui 1.märtsil 1949.a. oli Poolas 2368 kooperatiivset masina-traktorijaama ja masina-laenutuspunkti, siis 1949.a. lõpuks see arv oli tõusnud juba 3000-le². Need traktorijaamad olid aga halvasti varustatud traktoritega. Nii omas iga masina-traktorijaam enamikul juhul ainult ühe, harvemal juhul kaks ja veel harvemini kolm traktorit. Kuid sellise olukorra juures, kus ühe traktori tööpöld on väga suur, kuid puudub vastav tehniline abi ja töökojad, kerkivad esile suured raskused. Nii seisis valitsuse ees suur ülesanne - riiklike MTJ loomine, kus igas MTJ-s töötaks üle 10-15 traktori. 1950.a. märtsis oli loodud 70 riiklikku MTJ 1000 traktoriga³. Kuid sügiskülviks oli nende arv kasvanud juba 155-le 3500 traktoriga (kaasa arvamata erakooperatiivide traktorid)⁴. 1952.a. oli MTJ arv tunduvalt tõusnud. Nii oli Poolas olemas möödunud aastal 283 MTJ 35.000

1. "Rahva hääl", 24 juuli 1952 a.

2. A. Wójcicki, *Coma i uci urenas s'pouit'ic'it'o*, lk. 148.

3. "За промисля руп, за ханогнево с'роукапало, 10. нопта 1950 г.

4. "Трпавса", 11 окт'бр 1950 г.

võimsa traktoriga¹. Seega Poola põllumajandus on juba käesoleval ajal varustatud võimsa traktoripargiga, mis suudab kindlustada häireteta külvi ja viljakoristamise. Suurt tähelepanu pööratakse ka külade elektrifitseerimisele. Nii oli 1951.a. elektrifitseeritud 12.863 küla². Põllumajanduse mehhaniseerimise ja külade elektrifitseerimisega luuakse paremad elutingimused põllutöölis-tele. Poola külas, mis oli varem kuulus oma mahajäämuse poolest, on toimumas tõeline revolutsioon. Kuid mitte ainult põllumajanduses, vaid kogu rahvamajanduses on pilt hoopis teine, kui ta oli seda enne sõda. Tunduvalt on tõusnud ka rahvatulu. ~~Kui 1946.a. see moodustas 45,5%, siis 1951.a. tõusis ta juba 72,4% ja 1952.a. saavutas (kooskelas plaaniga) 73,2%³~~

Seoses poliitiliste ja majanduslike ümberkujundus-tega on toimunud revolutsioon ka kõigil teaduse, kultuuri ja kunsti aladel. Tunduvalt on paranenud rahva haridusolud ja laiendatud koolide võrku. 1949.a. võttis seim vastu otsuse kirjaoskamatuse üldiseks likvideerimiseks³. Selle jaoks organiseeriti üle maa eriline koolivõrk täiskasvanute jaoks. Algkoolide arv oli kasvanud 1948/49. õppeaastaks 22.530-le, kus õppis üle kolme miljoni õpilase⁴. Koolivõrgu suurendamisele pandi eriti rõhku tehnikumide võrgu laiendamisele ja igasuguste erialaliste tehnikumide loomisele Poolas. Tehnikumide õpilaste arv kasvas väga kiiresti. Kui 1945/46.õppeaastal oli tehnikumides ainult 147.278 õpilast, siis 1948/49. õppeaastaks oli õpilaste arv kasvanud 475.801-le⁵. On

kasvanud ka põllumajanduslike koolide arv. Nii õppis

1. То Берия, «За провинции нар. за народногъо сѣнопарѣно», 22 июне 1952 г.
2. «За провинции нар. за народногъо сѣнопарѣно», 1 фѣвруне 1952 г.
3. А. Зисел, «Россия 1917-1952», л. 44. 4. Там же, л. 244.
5. П.А. Глусков, «Полка, 1951», л. 26. 6. Слехманов, л. 246.

1948/49.õppeaastal neis koolides üle 400.000 õpilase¹. On suurenenud ka keskkoolide arv. 1948/49.õppeaastal loodi Poolas uus koolitüüp - üheteistaastane kool. Kõr-
gema haridusega kaadri ettevalmistamiseks oli loodud Krakowi ülikooli kõrvale veel ülikoolid Wrocławis ja Torunis, Varssavis ja Gdanskis töötavad polütehnilised instituudid. Teiste kõrgemate õppeasutistena töötavad veel mereinstituut, väliskaubanduse akadeemia, meditsiiniline akadeemia ja lääne instituut Poznanis. Viimane tegeleb Poola-Saksa suhete uurimisega. 1952.a. avati veel Poola Teaduste Akadeemia, mis koondab enda ümber teadlaste kaadri. Tunduvalt on kasvanud ka konservatooriumide ja muusikakoolide arv. Kui sõjajärgses Poolas oli olemas ainult 3 konservatooriumi, siis 1950-ks aastaks oli nende arv tõusnud 7-le².

Seoses materiaalse elu tõusuga kasvab ka hoolitsemine rahva heaolu eest. Nii on laiendatud pidevalt sanatooriumide ja puhkekodude võrku. Kui panide-Poolas võisid puhkekodudes viibida ainult rikkad, siis tänapäeva Poolas on selleks kõigil töötajatel võimalused.

Pidevalt kasvab ka ajakirjade ja ajalehtede ning raamatute tiraaž. 1951.a. tõusis raamatute aastane tiraaž 100 miljonile³. Seega iga inimese peale tuleb aastas 5 raamatut. Ajalehtede ja ajakirjade tiraaž ületab 16 korda ennesõjaaegse. Rahvademokraatlikus Poolas on teinud suuri edusamme kirjandus. Noored kirjanikud püüavad kajastada oma teostes sotsialistliku realismi jooni. Ja see on neil õnnestunud hästi. Nii saavutas

1. Письма, т. 247.

2. Я. Зан, Колос культуры, т. 10, 1950 г. № 22.

3. "За что и как мы боремся за культурную революцию", 9 мая 1952 г.

suure poolehoiu Krutškovi näidend "Sakslased", milles autor näitab demokraatlike jõudude arengut demokraatlikul Saksamaal. Näidend sai I järgu preemia osaliseks 1949.a. Samuti sai riikliku preemia osaliseks kirjanik Ridnicki autobiograafiline teos "Vana ja uus". I järgu preemia sai ka Wladyslaw Broniewski oma luuleloomingu eest. Kirjanduse alal suurema sündmusena oli Poola Kirjanike Liidu kongress, mis toimus Szczecinis 1949.a. jaanuaris. Kongress tegi kokkuvõtteid tehtud tööst, kusjuures pöörati suurt tähelepanu võitlusele formalismi ja natsionalistliku kallakuga kirjanduses. Voitlus natsionalistliku kallakuga kirjanduses sai alguse juba 1948.a. PORP KK septembri pleenumil. Ka Poola skulptorite ja heliloojate kongressid märgivad edusamme mainitud aladel. Poola filmitööstus on saavutanud märkimisväärsed tulemusi. Uued filmid "Kaks brigaadi", "Alistumatu linn", "Esimene start" jt. kõnelevad filmi alal töötajate edusammudest.

Pidevalt laieneb ka kinode, teatrite ja klubide võrk. 1947.a. suvel oli Poolas 500 kino¹. 1952.a. kevadeks oli see arv tunduvalt kasvanud. Nii töötas linnades üle 700 ja maal ligi 1100 kino². Pidevalt ehitatakse juurde uusi kino- ja teatrihooneid. Nii valmis 1950.a. Lodzis uus teater "Võit". Mis puutub arhitektuuri, siis siin on saavutatud suuri edusamme. On ehitatud uusi suuri hooneid, rajatud laiu tänavaid. Poola rahva uhkuseks on uus magistraal Varssavis, mille pikkus on 6,5 km ja laius 21 m³. See magistraal avati 22. juulil 1949.a. ja

nimetati magistraaliks "W-Z", s.t. "Ida-Lääs". Seda ma-

1. Рахубская, Колье Брэд, м 24, 1947, ч. 29.

2. "За украинку Рус, за народную организацию", 9 мая 1952 г.

3. В. Морганский, Колье Брэд, м 52, 1949, ч. 20.

gistraali ehitas kogu poola rahvas.

Kuid arhitektuuri tähelepanu keskpunktiks on Teaduste ja Kultuuripalee ehitamine Varssavis. See ehitatakse NSV Liidu poolt poola rahvale vastavalt NSV Liidu ja Poola valitsuste vahelise lepingu põhjal, mis kirjutati alla 5.aprillil 1952.a¹. Palee ehitatakse nõukogude tööliste, inseneride ja tehnikute abil NSV Liidu materjalide ja kuludega. Palee võtab enda alla 36 ha maa-ala. Tema kõrgus ületab 220 m ja keskosa ehitatakse 30-korruselise. Palees tulevad avarad ruumid kõigi teaduse ja kultuuriharude kasutuseks. Poola rahvas väljendab NSV Liidule palavat tänu sellise suure kingituse puhul, kui seda on Teaduste ja Kultuuripalee ehitamine.

Edusammud kõigil poliitilise, majandusliku kui ka kultuurielu aladel andsid võimaluse rahvademokraatliku korra edasiseks kindlustamiseks. Tähtsamaks sündmuseks sel alal oli uue konstitutsiooni vastuvõtmine 1952.a. kevadel. 27.jaanuaril avaldati Poola Vabariigi Konstitutsiooni projekt poola rahvale läbivaatamiseks. Kuue nädala jooksul, s.o. 10.märtsini, toimus vabariigis enam kui 74.000 koosolekut, kus arutati läbi üksikud konstitutsiooni paragrahvid². See uus konstitutsioon oli tõeline demokraatlik konstitutsioon, nagu tõendab konstitutsiooni § 1: "Poola Rahvavabariik on tööliste vabariik. Kogu võim kuulub maal nii linna kui ka maa töörahvale"³. Kuid konstitutsioon lähtub sellest, et maal on olemas veel kapitalistlikke elemente ja seega ka antagonistlikke klasse. Konstitutsioon toob sisse uue korra kohtu ja prokuratuuri alal. Uus konstitutsioon annab

1. Kóloc 6peue, m 22, 1952, lk. 27.

2. P. Muguobcnuu, Kóloc 6peue, m 22, 1952, lk. 10.

3. Seabamas.

võimaluse asuda elama Poolasse kõigil välismaalastel, kes võitlevad rahu eest ja keda kiusatakse taga. See konstitutsioon ei ole mitte fiktiivne paber, vaid ta garanteerib kõigile kodanikele demokraatlikud vabadused. § 68 kindlustab noorsoole võimalused igakülgse hariduse saamiseks¹. Uus konstitutsioon pühendab palju tähelepanu tööliste ja talupoegade olukorra parandamiseks. Üldse on konstitutsioonis väljendatud poola rahva suur võit ekspluateeritud klasside üle. See konstitutsioon viib poola rahva sotsialismile. Varssavi töölised juba nimetasid seda konstitutsiooni rahu konstitutsiooniks, mis annab võimaluse sotsialismi ülesehitamiseks Poolas.

Konstitutsiooni projekt võeti vastu poola rahva poolt suure rahuldustundega. Pärast konstitutsiooni vastuvõtmist kuulutati välja uue konstitutsiooni järgi uued seimi valimised. Valimised toimusid 26. oktoobril 1952. a. Valimised tõendasid veel kord poola rahva poolehoidu rahvademokraatlikule korrale. Valimistest võttis osa üle 15 miljoni inimese, s.o. 95,03% valijatest ja neist hääletas Rahv^{us}arinde poolt 99,8%². See päev oli poola rahva elus suureks pidupäevaks. Ta näitas, et poola rahvas on üksmeelselt asunud võitlusse oma kodumaa võimsuse ja sõltumatuse eest.

Poola rahvamajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine, mis toimub Poola ühendatud Töölispartei juhtimisel, annab üha suurepärasemaid tulemusi. Oma teel sotsialismile jõuab poola rahvas järele kapitalistlikele maadele ja jätab nad endast maha.

Rahvademokraatliku Poola majanduse ja kultuurielu

1. С. Анжуровский, «За противный шаг, за каргозеро сепокрания», 7 января 1952 г.
2. У. Ушаковский, «За противный шаг, за каргозеро сепокрания», 31 октября 1952 г.

kiire areng ja tõus, mis on saanud võimalikuks tänu poola rahva ennastsalgavale tööle ja tihedatele sidemetele NSV Liiduga, on eredaks näiteks sellest, millised avarad arenemisvõimalused seisavad ees maadel, kes on asunud sotsialismi teele.

V

Poola rahvusvaheline seisund pärast teist maailmasõda ja poola rahva võitlus rahu eest.

Rahvademokraatliku korra kehtestamine Poolas tõi kaasa põhjaliku muudatuse Poola välissuhetes. Kui Poola enne teist maailmasõda oli sõltuv Lääne imperialistlikest riikidest, siis rahvademokraatlik Poola ei ole ei majanduslikus ega ka poliitilises sõltuvuses kapitalistlikest riikidest. Tänapäeva Poola, kuuludes rahuarmastavate rahvaste leeri, seisab tihedais sidemeis NSV Liidu ja teiste demokraatlike maadega. Juba 1944.a. PKNO oma juulimanifestis "Poola rahvale" formuleeris peamised Poola välispoliitika alused. Manifest tõstis esile kõigi slaavi rahvaste liidu loomise küsimuse saksa imperialismi vastu, millega likvideeritakse sajandeid kestnud konfliktid slaavi rahvaste vahel.

Põhilise tähtsusega Poola välispoliitikas on sõbralike suhete kujunemine Poola ja NSV Liidu vahel. NSV Liit on alati olnud väikerahvaste iseseisvuse toetajaks. Ka nüüd kui Nõukogude Armeed vabastas Poola saksa okupantidest, andis NSV Liidu valitsus võimaluse poola rahval ise lahendada omariikluse küsimust.

NSV Liidu valitsus oma teadaandes, mis tehti 26.juu-

lil 1944 NSV Liidu Välisasjade Rahvakomissariaadi poolt, määras kindlaks oma poliitika eesmärgid Poola suhtes¹. Teadaandes märgiti, et Nõukogude väed asusid Poola riigi territooriumile Saksa armee purustamise ja poola rahva vabastamise eesmärgil, kusjuures Nõukogude valitsuse poliitika eesmärgiks on, et Poola saaks taastatud tugeva, sõltumatu ja demokraatliku riigina.

Samal päeval oli kirjutatud alla NSV Liidu valitsuse ja PKNO vahel kokkuleppele Nõukogude Armeetegevuse üle Poola territooriumil. Nende kokkulepetega Nõukogude valitsus tunnustas PKNO võimu kogu vabastatud Poola territooriumil. PKNO tunnustamine valitsuseks de facto kindlustas võimu PKNO organitele ja esindajatele kogu Poola territooriumil, mis oli vabastatud Nõukogude Armeepoolt.

NSV Liit oli ka esimene riik, kes pärast Poola Ajutise Valitsuse moodustamist tunnustas Poola riiki 7. jaanuaril 1945.a.²

Poola ja NSV Liidu sõbralike suhete kujunemisele ^{seisukohalt} andis ~~tõuke~~ Poola-Nõukogude kokkulepe sõpruse, vastastikkuse abistamise ja pärast sõjaaegse koostöö kohta 20 aastaks, mis kirjutati alla Moskvas 21. aprillil 1945.a.³ See oli leping kahe võrdõigusliku ja suveräänse riigi vahel. NSV Liidu poolt kirjutati lepingule alla J.V. Stalin, kusjuures ta märkis, et sel lepingul on suur ajalooline tähtsus, sest ta kinnitab lõplikult NSV Liidu ja Poola sõbralikku koostööd. Sõlmides lepingu NSV Liiduga kindlustas rahvademokraatlik Poola oma sõltumatust

1. A. A. Kanyuchen, Ореку, lk. 353.

2. P. X. Glišakov, Poola, 1951, lk. 29.

3. Ф. Зыб, Польша 1939-1948, lk. 15.

ja pani aluse vennalikele suhetele mõlema riigi vahel. Kuid see suhe on hoopis uut tüüpi, selline, mis võib olla ainult maade vahel, kus võim kuulub töölistele ja talupoegadele. Poola-Nõukogude suhete edasiseks kindlustamiseks kirjutati 16.augustil 1945.a. alla kokkuleppele Nõukogude-Poola piiri kohta. Lepingus oli korratud Potsdami konverentsi otsusi selle kohta, et piir peab kulgema piki "Curzoni" liini, kaldudes sellest mõnes kohas kõrvale 5-8 km võrra Poola kasuks. NSV Liit Potsdami otsuste alusel rahuldab Poola reparatsioonipretensioonid oma reparatsioonide osas.

Nõukogude-Poola leping riigipiiri ja reparatsioonide kohta tähis tavad uut tähtsat sammu nende maade poliitilise ja majandusliku koostöö arengus. V.M.Molotov oma kõnes Moskva Nõukogu pidulikul istungil 6.nov.1945.a. ütles: "Nüüd on lepingu põhjal Poolaga määratud kindlaks uus Nõukogude-Poola piir. Selle tagajärjel on lõplikult ühendatud kõik valgevenelastega asustatud territooriumid ühtsesse Nõukogude ValgeVenesse, kes võib veendunult edasi minna oma vaba rahvusliku arenemise teel" ².

Suure tähtsusega poola ja NSV Liidu rahvaste vahelise sõpruse kindlustamisel etendab massiline ja populaarne Poola-Nõukogude Sõpruse Ühing, mille peamine tegevus on suunatud NSV Liidu teadlaste saavutuste ja tööeesrindlaste kogemuste levitamisele Poolas. 1945.a. oli moodustatud Poolas juba 260 ringi 10.000 liikmega ja 1951.a. oli ringide arv tõusnud juba 59.989-le.

1. A. A. Karycki, Ozejan, lk. 386.

2. V. M. Molotov, Eesti Bolševik, m. 20/21, 1945, lk. 836.

4.390.880 liikmega¹. Need arvud juba isegi näitavad ühin-
gu populaarsust.

Sõpruse, vastastikuse abistamise ja pärast sõjaaeg-
se koostöö lepingud sõlmis Poola valitsus ka teiste rah-
vademokraatlike vabariikidega. Need lepingud on võrd-
õiguslikud, kannavad kaitseiseloomu ja on suunatud ag-
ressiooni vastu. Lepingute sõlmimine teiste rahuarmasta-
gate maadega aitab kaasa rahvademokraatliku korra kind-
lustamisele Poolas ja riigipiiri kaitsmisele kapitalist-
like riikide kallaletungi vastu.

Suure tähtsusega Poola iseseisvuse kindlustamisel
oli tema majanduslike suhete kujunemine teiste riikide-
ga. Sõjaaelse Poola sõltuvus suurtest kapitalistlikest
riikidest ilmes eriti tema väliskaubanduslikes sideme-
tes. Enamarenenud kapitalistlikud riigid vedasid Poolast
välja odavaid toor- ja toiduaineid ning importisid Poo-
lasse omi tööstuskaupu, kusjuures väliskaubanduse käi-
bes olid esikohal Inglismaa, Põhja-Ameerika Ühendriigid
ja Saksamaa. Pärast teist maailmasõda muutusid ka Poola
väliskaubanduslikud sidemed. Nagu näitas J.V.Stalin,
oli teise maailmasõja kõige tähtsamaks tulemuseks ühtse
kõikehaarava maailmaturu lagunemine ja kahe paralleelse
maailmaturu tekkimine. Sellega seisavad nüüd vastamisi
rahuarmastava ja demokraatliku leeri maailmaturg ning
agressiivse imperialistliku leeri maade turg.

J. Valentin

~~V.M. Molotov~~ oma kõnes NLKP XIX kongressil näitab
tabavalt, et mainitud kaks maailmaturgu arenevad vastu-
pidistes suundades: "Uus demokraatlik maailmaturg ei
tunne turustamise raskusi, sest tema maht suureneb aas-
1. С. Райзбергский, "За экономии шаг, за народную демократию",
28 ноября 1952 г.

tasse, vastavalt tootmise kriisivabale kasvule demokraatia leeri maades, kuna kõigi demokraatliku leeri maade tootmise pidev kasv laiendab järjest rohkem demokraatliku turu mahtu.¹ Teine turg "...ei ole seotud NSV Liiduga ja teiste demokraatlike maadega, mis on selle tõttu ahendatud ning millel on raskusi turustamisel tootmise vaheaegade ja kriiside tagajärjel, tööpuuduse ja rahvahulkade vaesumise tagajärjel, demokraatlikest maadest isoleerituse tagajärjel".²

Poola suureks eeliseks on tema kuulumine demokraatliku maailmaturu koosseisu. Tänapäeva Poolal on tihe majanduslik side NSV Liidu ja rahvademokraatlike maadega, mis vabastas teda kapitalistlike riikide sõltuvusest.

NSV Liit on osutanud ja osutab pidevalt abi Poola majanduse taastamiseks ja sotsialismi vundamendi ülesehitamiseks. Nii kirjutati 20.septembril 1944.a. Lublinis alla Nõukogude Valitsuse ja PKNO vahelisele kaubasaatmise ja selle arvestamise lepingule, mida täiendati 7.juunil 1945.a. allakirjutatud kaubanduslepinguga.³ Kaubanduslepingutel oli suur tähtsus rahvamajanduse taastamise perioodil. Lepingute alusel saatis NSV Liit Poolasse tööstussisseadeid ja suurel hulgal tooraineid, mis soodustasid rea tähtsate tööstusharude regulaarset tööd. Samuti saadeti Poolasse külviseemet ja aidati purustatud pealinna taastamisel. NSV Liit ise ostis aga Poolast tekstiiltooteid, sütt, metalle, keemiatooted jt. kaupu, mille järele NSV Liidus oli suur nõudmine 1946.a. andis Nõukogude Valitsus Poolale 28,5 miljonit

1. G. Kalenkov, Annandekõne ÜLKVP keskkomitee töötajate partei K kongressile, Tallinn, 1958, lk. 10.

2. Kalenkov, lk. 10-11.

3. G. Zyzak, Poolama 1939-1948, lk. 15.

dollarit laenu, mis oli ette nähtud rahvamajanduse taastamise kolme aasta plaani elluviimiseks¹.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel, mil kapitalistlikud riigid teostasid Poola suhtes kaubandusliku diskrimineerimise poliitikat, etendasid NSV Liidu saadetsised riigi majanduse taastamisel otsustavat osa.

Määratu suure tähtsusega olid Poola ja NSV Liidu majanduslikud ja poliitilised läbirääkimised, mis toimusid Moskvas 1948.a. jaanuaris. Läbirääkimiste tulemusena kirjutati alla uuele Poola ja NSV Liidu vahelisele kokkuleppele vastastikuste kaubasaadetiste kohta aastail 1948-1952 üldväärtusega üle 1 miljardi dollari, mis tõstis veelgi Poola-Nõukogude sõbralike suhete arengut. 1948.a. sõlmis Poola valitsus uued lepingud ka teiste rahvademokraatlike maade - Ungari, Tšehhoslovakkia, Rumeenia, Bulgaaria, Albaania ja Saksa Demokraatliku Vabariigiga. Kaubaringluse arengut Poola ja teiste suuremate rahvademokraatlike maadega iseloomustab alltoodud tabel (miljonites dollarites).

Maa	1946.a.	1947.a.	1948.a.
Tšehhoslovakkia	6,7	21,1	105,0
Bulgaaria	0,4	10,4	13,4
Rumeenia	1,5	1,1	11,3
Ungari	3,0	7,2	8,2

Et edukalt ellu viia kuue aasta plaani, selleks kirjutati 29. juunil 1950 alla Nõukogude-Poola protokol-
lele, millega suurendati vahetatavate kaupade mahtu

1. P. L. Glišin, Poola 1939-1948, lk. 25.

2. Ilves, lk. 118.

ja krediitide hulka aastail 1951-1958. NSV Liidu Valitus oli nõus andma Poolale krediiti 400 miljonit rubla tööstussisseadete ostmiseks¹. Seega keskmine kaubaringlus NSV Liidu ja Poola vahel perioodil 1951-1958 ületab 1948-1950 perioodi enam kui 60% võrra.

Majandusliku koostöö ja uut tüüpi majanduslike suhete kindlustamise eesmärgil moodustati 1949. a. jaanuaris NSV Liidu ja rahvademokraatlike maade vahel Majandusliku Koostöö Nõukogu, mille ülesandeks oli igati arendada nende maade rahvamajandust ja koordineerida kaubaringlust vastavate riikide vahel.

Tihedad majanduslikud sidemed eeskätt NSV Liidu, samuti ka teiste rahvademokraatiamaadega andsid võimaluse edukalt taastada purustatud rahvamajandust, täita ennetähtaegselt kolme aasta rahvamajanduse taastamise plaan ja üle minna sotsialismi aluste loomisele.

Mitte kunagi varem ei ole olnud Poolal nii kindlat välispoliitilist positsiooni ja kunagi varem polnud ta sisemiselt nii liidetud kui nüüd. Aga just sõpruses ja vennalikus koostöös NSV Liiduga kindlustas rahvademokraatlik Poola endale väljapaistva rahvusvahelise positsiooni. Juba 1946. a. koos NSV Liiduga paljastas Poola Põhja-Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa lõhestavat poliitikat Saksamaa suhtes. 1947. a. keeldus Poola osa võtmast Marshalli plaanist ja toetudes koostööle NSV Liidu ja teiste rahuarmastavate rahvastega, paljastas ta selle plaani tegelikku olemust. Kui 1948. a. 6 suurriiki Londonis võtsid vastu separaatseid otsuseid Lääne-
1. A. Kozjuk, Восточная торговля, м 2, 1950, л. 4.

-Saksamaa küsimuses, siis saatis Poola valitsus Pohja-Ameerika Ühendriikide ja Suur-Britannia valitsusele protestinoodid, kuna sel konverentsil vastuvõetud otsused ei olnud teistel rahvusvahelistel nõupidamistel ette nähtud.

1948.a. juunis võttis Poola valitsus osa NSV Liidu ja teiste rahuarmastavate maade 8 riigi välisministrite nõupidamisest, mis toimus Varssavis. Varssavi nõupidamisel Poola koos NSV Liiduga mõistis hukka imperialistlike riikide häbiväärse käitumise Lääne-Saksamaal ja nende püüdu Saksamaa tükeldamiseks. Varssavi välisministrite nõupidamine kindlustas Poola rahvusvahelist autoriteeti. Varssavist nõupidamiselt ära sõites ütles V.M.Molotov, et "...poola sõpradel on õigus, kui näevad Nõukogude-Poola sõpruses Poola Rahvavabariigi sõltumatus, tema võimsuse ja õitsengu paremat garantiid".

Poola valitsus võttis osa ka 1949.a. Prahast toimunud 8 riigi välisministrite nõupidamisest, kus mõisteti hukka kolme suurriigi New Yorgi nõupidamise otsusi Saksamaa remilitariseerimise kohta.

Paljastades imperialistlike suurriikide poliitikat suhtus Poola Rahvavabariik samal ajal sõbralikult saksa rahva kasvavatesse demokraatlikesse jõududesse. Kui 1949.a. oktoobris kuulutati Ida-Saksamaal välja Saksa Demokraatlik Vabariik, siis loodi kohe Poola ja demokraatliku Saksamaa vahel sõbralikud suhted. Suure rahuldusega võttis poola rahvas vastu Saksa Demokraatliku Vabariigi presidendi Pieki ja peaministri Grotewohli teat.

A. A. S. Ranyatun, Ompen, 4.400.

te selle kohta, et demokraatliku Saksamaa riigipiir Oderil ja Neissel peab muutuma rahupiiriks¹.

Poola Rahvademokraatlik Vabariik astub julgelt kõigi vabaduse ja sõltumatuse eest võitlevate rahvaste kaitseks välja nii ÜRO Peaassamblees kui ka Julgeolekunõukogus ja mõistab hukka imperialistlike riikide röövellikku poliitikat asumaadel. Poola oli üks esimesi, kes tervitas tuliselt suure hiina rahva ajaloolist võitu. Juba 4.oktoobril 1949.a. (s.o. kolm päeva pärast valitsuse moodustamist) tunnustas ta Hiina Rahvavabariigi Valitsust eesotsas Mao Tse-dungiga². 1948.a. oli Poola valitsus sõlminud diplomaatilised suhted Korea Rahvademokraatliku Vabariigiga ja 1950.a. veebruaris sõlmiti need ka Vietnami Demokraatliku Vabariigiga.

Kindlustades ja laiendades sidemeid kõigi rahuarmastavate rahvastega võitleb poola rahvas rahu ja sõpruse eest kogu maailmas. Juba 1948.a. toetas Poola delegatsioon ÜRO-s energiliselt Nõukogude delegatsiooni ettepanekut kokkuleppe sõlmimise kohta viie suurriigi vahel relvastuse vähendamise üle 1/3 võrra ja aatomirelva keelamise kohta. Need ettepanekud kutsusid esile rahuarmastavate rahvaste seas suure poolehoiu. Kuid neid ei suudetud ellu viia, sest Põhja-Ameerika Ühendriigid, kelle kuulekaks tööriistaks on muutunud ÜRO, ei olnud vastavate ettepanekutega nõus.

Poola rahvas on asunud täie jõuga suurele majanduslikule ja kultuurilisele ülesehitustööle. Seega on arusaadav, et ta on huvitatud rahust rahvaste vahel,

1. A. S. Ranyetkin, Orepau, lk. 401.

2. Sealzamas, lk. 402.

rahust kogu maailmas. Poola rahvas ise on asunud aktiivsele võitlusele rahu eest. Üheks esimeseks sammuks rahuliikumise arenemisele Poolas oli I rahvusvaheline rahukongress, mis kutsuti kokku Poola valitsuse ettepanekul Wroclaw'is augustis 1948.a. See kongress oli suure tähtsusega, sest ta andis võimsa tõuke ühtse rahuliikumise organiseerimiseks kogu maal ja laiendas tunduvalt rahuliikumist kogu maailmas. Wroclawi kongressil moodustati ettevalmistuskomitee, mille ülesandeks oli ülemaailmse rahukongressi kokkukutsumine. Pingerikka töö tulemusena kutsutigi 1949.a. 20.-24.aprillini Pariisis ja Prahas kokku I Ülemaailmne Rahukongress, mis ühendas üle 600 miljoni inimese 72 maalt, kelle kõikide sooviks oli võidelda rahu eest maailmas. Ülemaailmne rahupooldajate kongress oli demokraatlike jõudude võimsaks demonstratsiooniks. Kongress võttis vastu otsuse Ülemaailmse Rahu Eest Võitlemise Kongressi Alalise Komitee moodustamise kohta asukohaga Stockholmis, kelle ülesandeks oli rahupooldajate liikumise arendamine. Ülemaailmse Rahu Eest Võitlemise Kongressi Alaline Komitee Stockholmis etendab väga suurt osa võitluses uue sõja vallandamise vastu. Komitee esitas kõigile rahvastele üleskutse aatomirelva keelamise ja selle riigi agressoriks kuulutamise kohta, kes esimesena kasutab seda relva inimkonna hävitamiseks. See üleskutse kutsus esile suure poolehoidu maailma rahvaste seas. Stokholmi üleskutsele asuti kõigis maades koguma allkirju. Ka Poolas loodi rahupooldajate komitee, kes asus aktiivselt all-

kirjade kogumisele. Selle tulemusena üle 18 miljoni poolaka kirjutas alla Stokholmi üleskutsele. Rahuliikumine Poolas võttis väga suure ulatuse. Rahu Eest Võitlemise Poola Komitee andis välja tuhandeid brošüüre ja artikleid, mis olid pühendatud võitlusele rahu eest. Poolas moodustati sadu komiteesid, kus töötasid agitaatorid, kes kogusid allkirju Stokholmi üleskutsele ja selgitasid rahuvõitluse eesmärki.

Ka enamik poola vaimulikke kirjutas alla Stokholmi üleskutsele ja ligi 1000 preestrit võitles aktiivselt rahu eest, töötades agitaatoritena. Kuid osa poola katoliku vaimulikke keeldus Stokholmi üleskutsele alla kirjutamast. Nad otsustasid, et kui on antud vabadus kirjutada alla või mitte kirjutada, siis nemad ei kirjuta, sest neile kui rooma katoliku kiriku teenreile polevat see sobiv. Kuigi Poola valitsuse ja katoliku kiriku piiskopi vahel oli sõlmitud 14. aprillil 1950 leping ühiseks koostööks võitluses rahu eest, ei täitnud kirikuvürstid ka hiljem oma koostöö tingimusi.

Erilise hoo rahuvõitluse arengule Poolas andis II Ülemaailmne Rahu Eest Võitlemise Kongress, mis peeti Varssavis 16.-21. novembrini 1950.a. Selle kongressi asukohaks oli nähtud ette Inglismaal Sheffieldi linn, kuid inglise rahvavaenulik valitsus ei andnud selleks luba. Nii toimus rahukongress Varssavis, kuhu tuli tuhandeid rahu eest võitlejaid, esindades 80 maad. Kongressil valiti Ülemaailmne Rahunõukogu, mis sai rahu sümboliks maailmas.

1. А. Фезопобуши, Калое впрод., м. 24, 1950, ч. 15.
2. А. Л. Раныцкис, Орепу, ч. 402.

Poola rahvas koondas veelgi enam oma jõude võitluseks rahu eest. Poola valitsus ja poola rahvas toetasid palavalt II Ülemaailmse Rahu Eest Võitlejate Kongressi otsuseid. 29.detsembril 1950.a. võttis Poola Vabariigi seim vastu rahukaitse seaduse ja kinnitas pidulikult, et poola rahvas toetab Ülemaailmse Rahunõukogu tegevust, mis on suunatud rahvaste sõbraliku koostöö arendamisele¹.

Poola rahvas on sügavalt pahane ameerika imperialistide tegevuse üle Koreas, kes vallandasid seal sõja ja hävitavad tuhandeid rahulikke elanikke. Oma kõnes Oma kõnes 2.märtsil 1951.a. ütles president Bierut, et poola rahva ees on loosung: võitlus rahu ja kuue aasta plaani täitmise eest². Seda loosungit peab poola rahvas viima ellu kindlalt ja julgelt. President Bierut näitas, et imperialistlikud riigid toetudes Põhja-Atlandi liidule, püüavad vallandada uut sõda rahuarmastavate maade vastu, mille eesmärgiks on rahvademokraatlike maade, seejuures ka Poola, muutmise imperialistlike riikide kolooniaks. Kuid rahuleeri jõud on suured. Poola ja teised rahvademokraatlikud maad on liitunud NSV Liidu ümber, kes moodustab rahuliikumise võimsa kantsi. Koos NSV Liiduga võib Poola julgelt sammuda edasi sotsialismi ülesehitamise teel. Väga hästi kõlavad president Bieruti sõnad: "Nõukogude Liidu sõprus, Nõukogude Liidu abi, Nõukogude Liidu eeskuju - need on meie võitude peamised allikad"³.

1. Ф. Зуб, Польша 1919-1952, ч. 48.

2. Б. Бирюк, "За мирный путь, за народную демократию", 2 марта 1951 г.

3. А. А. Раныцкий, Очерки, ч. 403.

Lõppsõna.

Inimühiskonna arengus on saavutanud alati võidu uus, loov, arenev. Vana hävineb ja tema asemel sünnib uus, mis viib elu edasi. J.V.Stalin ÜK(b)P ajaloo lühikursuses märgib: "Kui maailm on lakkamatus liikumises ja arenemises, kui vana väljasuremine ja uue pealekasvamine on arenemise seadus, siis on selge, et pole enam "vankumatuid" ühiskonnakordi, eraomanduse ja eksploateerimise "igavesi printsiipe", talupoegade mõisnikule ja tööliste kapitalistidele allumise "igavesi ideid". Järelikult saab kapitalistliku korra asendada sotsialistliku korraga, samuti nagu kapitalistlik kord omal ajal asendas feodaalse korra"¹. Need J.V.Stalini sõnad on leidnud tõendust NSV Liidus, kus tööliklass liidus talurahvaga kukutas eksploatatorlikud klassid võimult ja ehitas ülesse sotsialistliku ühiskonna. Ka Euroopa rahvademokraatiamaad on teel sotsialismile. Ka Poola rahvas on saavutanud suuri edusamme kõigil rahvamajanduse aladel. "Üeldes ennast lahti vennasrahvaste - ukrainlaste, valgevenelaste, leedulaste häbistavast rõhumisest, muutus Rahva-Poola homogeenseks rahvusriigiks"². Sotsiaalsete reformide tulemusena likvideeriti maal feodaalsed igandid ja kapitalistlik omand ning kindlustati Poola sõltumatust väliskapitalist.

"Kaheksa aasta jooksul on Poola muutunud majandus-

1. ÜK(b)P ajaloo lühikursus, Tallinn, 1952, lk. 100.

2. Бобры Б. Бинат, Вáлимааде коммунистиче иа тóоли партиде тевиконд Нõукапыде тиде коммунистиче Парти III конгрессе, lk. 4.

likult nõrgast ja välismaiste kapitalistide poolt ha-
lastamatult eksploateeritavast maast tormilise indust-
rialiseerimise ja kiirelt kasvava majandusliku võimsu-
sega maaks"¹. NSV Liidu abile toetudes täideti edukalt
rahvamajanduse taastamise kolme aasta plaan ja mindi
üle uue kuue aasta plaani elluviimisele, mille täitmi-
sega muutub rahvademokraatlik Poola üheks eesrindlikuks
tööstusmaaks Euroopas. Koos majanduslike ja tehniliste
ümbekorraldustega on kasvanud ka poola rahvas. ja muu-
tunud klassikoosseis. Kui 1931.a. oli 32 miljonist
elanikust 1.675.000 tööstustöölist, siis 1950.a. töötas
tööstuses 24,5 miljonist elanikust 2.762.000 inimest,
s.o. üle poole miljoni enam kui enne sõda, vaatamata
sellele, et elanike arv sellel ajal oli vähenenud². Koos
rahvademokraatliku korra kindlustamisega muutus ka suh-
tumine töösse. Maal arenes võimas sotsialistlik võist-
lus, kus kerkisid esile sajad tööeesrindlased, kes on
varustatud nõukogude tööeesrindlaste meetodite ja koge-
mustega.

Seoses võimsa kultuurirevolutsiooniga toimub ka
poola rahva ümberkujunemine uueks sotsialistlikuks rah-
vuseks, kes on vaba igasugusest rahvuslikust vaenust.

Kõigi nende saavutuste eest on poola rahvas tänu
esijoones NSV Liidule, kes aitas tal vabaneda fašist-
likust orjusest, taastühendada igivanad läänealad ühtse
Poola riigi koosseisu. NSV Liidu abi on olnud suureks
panuseks Poola rahvamajandusele nii taastamisperioodil
kui ka kuue aasta plaani elluviimisel. Sõbralikud suh-

¹ B. Bieńczyk, Välismaade kommunistlike (ja tööliparlike) riikide riikide, lk. 4.

² С. С. Труфановский, "Известия ЦК КПСР, за последние годы", 1953 г.

ted NSV Liidu ja Poola vahel on määravaks ka nende maade edaspidisele arengule. Nii leiavad NSV Liidu saavutused ja edusammud vastukaja ka poola rahva südameis.

Määratu suur tähtsus rahvademokraatliku Poola arengule oli NLKP XIX kongressil, mis toimus 1952.a. detsembris. Kongress varustas ideoloogiliselt PORP-d tema võitluses sotsialismi rajamise eest Poolas. Kongress kutsus "...esile leegitsevaid ja rõõmustavaid tundeid sadade miljonite töötajate seas kõigis maakera nurkades"¹. Esinedes NLKP XIX kongressil, näitas Boleslaw Bierut, et poola rahvas on "...mõõtmatult palju võlgu Üleliidulisele Kommunistlikule (bolševike) Parteile, tema poliitikale, tema võitlusele, tema võitudele ja saavutustele. Nad on temale tänu võlgu kõige eest, mis oli ja on neile kõige kallim: fašistlikust orjusest vabastamise eest, rahvusliku sõltumatuse kindlustamise eest, rahvamajanduse ja kultuuri kiire arenemise eest, oma rahvariigi sisemiste jõudude kasvu eest"².

NSV Liit kui ka tema suur Lenini-Stalini partei ei ole kunagi keelanud andmast abi ja kogemusi vennalikule kommunistlikele parteidele, kuigi võib-olla see ei ole olnud alati kerge. NLKP XIX kongressil J.V.Stalin märkis, et võitlus ei olnud kerge, siis kui NLKP-l tuli üksinda täita "löögibrigaadi" osa, kuid pärast teist maailmasõda "...on hoopis teine lugu. Nüüd, kus Hiinast ja Koreast Tšehhoslovakkia ja Ungarini on ilmunud uued "löögibrigaadid" rahvademokraatiamaade näol, - nüüd on meie partei võitlus läinud kergemaks..."³ J.V.Stalin

¹ B. Bierut, Välismaade kommunistlike ja tööliparteide tegevused, lk. 3.

² Sealsamas,

³ J.V.Stalin, Partei XIX kongressi peetud kõne, Tallinn, 1952, lk. 8.

kriipsutas alla just seda, et "...eriti väärtuslik on see usaldus, mis tähendab valmisolekut toetada meie parteid tema võitluses rahvaste helge tuleviku eest, tema võitlus sõja vastu, tema võitlus rahu säilitamise eest".¹

Rahvademokraatlik Poola PORP juhtimisel võitleb alati rahu ja julgeoleku kindlustamise eest maailmas, sest: "Rahu kindlustatakse ja säilitatakse, kui rahvad võtavad rahu säilitamise ürituse oma kätte ja kaitsuvad seda lõpuni".² Need J.V.Stalini sõnad on saanud loosungiks kõigile vabadust armastavaile rahvastele.. Nagu vastates J.V.Stalinile ütles Boleslaw Bierut:

"Meie kinnitame Teile, et oma valvepostil me teeme kõik selleks, et tugevdada kogu rinnet, kogu rahu- ja sotsialismileeri. Me ei säästa jõudu selleks, et meie panus vastaks meie rahva kõige parematele traditsioonidele ja püüetele võitluses progressi eest, selleks et see vastaks meie suure ajastu ülesannetele, Lenini-Stalini partei võidurikka ajastu ülesannetele".³

1. J.V.Stalin, kõne partei XIX kongressil, lk. 6.
2. seltsimees J.V.Stalini jutustamine "Pravda" kirjasaatjaga, Eesti Bolševik, nr 5, 1951, lk. 3.
3. B. Bierut, ~~kõne partei XIX kongressil, lk. 7-8.~~ Välismaade kommunistlike ja töölisparteide teavituskond, lk. 7-8.

Кантаталуд kujunduse nimelike ja
lühendid.

A. Karknismi-leninismi klarnikud.

1. В. И. Ленин, О карикатуре на карканизме и об ультраимпериалистической экономике, Собр., т. 23, Ленинград, 1949, лл. 16-64.
2. В. И. Ленин, Делская болезнь "секюзной" в кампанизме, Собр., т. 31, Ленинград, 1950, лл. 1-98.
3. J. V. Stalin, Nõukogude Liidu majanduslikust olukorrast ja partei poliitikast, Teond, kd., 8, Tallinn, 1949, лл. 112-142.
4. J. V. Stalin, Industrialiseerimisest ja viljaprobleemidest, Teond, kd., 11, Tallinn, 1951, лл. 153-183.
5. J. V. Stalin, avaranne ÜK(С)Р Keskkomitee tööst partei XVII kongressile, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1952, лл. 402-460.
6. J. V. Stalin, jätkaajamine "Pravda" kirjasaatjaga, Eesti Rahvavõrk, MS, 1951, лл. 1-4.
7. J. V. Stalin, Nõukogude Liidu suurest tsarinasõjast, Tallinn, 1946.
8. J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1952.
9. J. V. Stalin, Partei XIX kongressil peetud kõne, Tallinn, 1952.
10. J. V. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn, 1953.
11. ÜK(С)Р ajaloo lühikursus, Tallinn, 1952.

карогнуто генералу", 25 урале 1952 а. 30 (199)
= Б. Беруи, "За уронни руп, за карогнуто генералу",
25 урале 1952.

9. Болслав Бьерути kõne, Välismaa Kommunistlike
ja töölispartide tevitend Nõukogude Liidu
Kommunistliku Partei XIX kongressil, Tallinn, 1953,
lk. 3-9. = B. Bierut, ~~Kõne~~ ~~partei~~ ~~XIX~~ ~~kongressil~~ Välismaade
kommunistlike ja töölispartide tevitend.
10. M. Usupankueter, Наркмурое эсмерито номмуса
карога, "За уронни руп, за карогнуто генералу",
31 октядре 1952 а. № 44 (208) = M. Usupankueter, "За
уронни руп, за карогнуто генералу", 31 октядре
1952.

C. Allikad.

1. Kolme liikariigi - Nõukogude Liidu,
Ameerika Ühendriikide ja Suur-Britannia
juktide konverents kinnis, Eesti Bolševik,
m. 3, 1945, lk. 113-120. = Eesti Bolševik, m. 3, 1945.
2. Teadaanne kolme riigi Berliini konve-
rentsist, Eesti Bolševik, m. 73/14, 1945, lk. 566-581.
= Eesti Bolševik, m. 13/14, 1945.
3. Nõukogude Liidu välispoliitika Tsamaraaja
ajal, I köide, Tallinn, 1947 = ~~Nõukogude~~ ^{Nõukogude} Liidu välispoliitika.
4. Закон 11 сентядре 1944 рога од охранягани и кроче ге-
ятеликои и раг кароштат, Основне законодательне
акте карошно-генералурикоя пенюднике Рольки, Ровья,
1952, lk. 56-69 = Основне законодательне акте карошно-ге-
нералурикоя пенюднике Рольки.

D. Erikirjandus.

1. P. L. Glusakov, Poola, Tallinn, 1949 = P. L. Glusakov, Poola, 1949.
2. P. L. Glusakov, Poola, Tallinn, 1951 = P. L. Glusakov, Poola, 1951.
3. H. Goldberg, Poola rahvademokraatia, Eesti Bolševik, nr 22, 1947, lk. 67-76 = H. Goldberg, Eesti Bolševik, nr 22, 1947.
4. S. P. Surat, NSV Liidu välispoliitika suuri sammaste aastail, Tallinn, 1952 = S. P. Surat, Välispoliitika.
5. P. S. Daximjevskii, "Первое мая в Польше 1890-1950", Москва, 1952 = P. S. Daximjevskii, Первое мая.
6. K. Дуонироб, Национализация промышленности и строительство крупной социалистической индустрии в европейских странах народной демократии, "Европейские страны народной демократии на пути к социализму", Москва, 1951, lk. 61-96.
7. Я. Зак, Культурная жизнь Польши, Новое время, nr 10, 1950, lk. 21-24 = Я. Зак, Новое время nr 10, 1950.
8. P. Зандровский, Кризиса и сатокризма - глумительная сила социалистического строительства в народной Польше, "За проект пер. за народную демократию", 27 февраля 1953 г. = P. Зандровский, "За проект пер. за народную демократию", 27 февраля 1953 г.
9. Ф. Зубь, Польша. 1939-1948 годов, Москва, 1947 = Ф. Зубь, Польша 1939-1948.
10. Ф. Зубь, Польша 1918-1952 годов, Москва, 1952 = Ф. Зубь, Польша 1918-1952.

11. В. Морганский, Праздник народной Польши, Новое время, т 32, 1949, № 20-22 = В. Морганский, Новое время, т 32, 1949.
12. М. Ковальский, Основное возрождение демократической Польши, Новое время, т 3, 1946, № 3-6 = М. Ковальский, Новое время, т 3, 1946.
13. М. Ковальский, Основные черты и тенденции польской экономики, Новое время, т 27, 1947, № 12-15 = М. Ковальский, Новое время, т 27, 1947.
14. А. Козим, Развитие экономики и внешней торговли народно-демократической Польши, Внешняя торговля, т 7, 1950, № 1-7 = А. Козим, Внешняя торговля, т 7, 1950.
15. А. Я. Ганусевич, Народно-демократическая Польша на пути к социализму, Москва, 1950 = А. Я. Ганусевич, Народная демократическая Польша.
16. А. Я. Ганусевич, Очерки по истории Польши, Москва, 1952 = А. Я. Ганусевич, Очерки.
17. С. Кархальская, Культурная жизнь в современной Польше, Новое время, т 27, 1947, № 2-6 = С. Кархальская, Новое время, т 27, 1947.
18. С. Кайушевский, Дружба Советского Союза — основа жизни и развития народов Польши, «За прогнитий мир, за народную демократию», 28 января 1952 г. = С. Кайушевский, «За прогнитий мир, за народную демократию», 28 января 1952 г.

19. X. Руха, Месіацнік тых эканамічных развіццяў і строіцельства асноў сацыялізма ў Польшчы, „Планіраванне народнага гаспадарства Польшчы“, Лодзь, 1950, № 27-74 = X. Руха, Месіацнік тых.
20. А. Піршэ, Сацыялістычнае строіцельства ў сельскай гаспадарцы ўсходніх краін народнай дэмакратыі, (Лодзь), 1951 = А. Піршэ, Сацыялістычнае строіцельства.
21. Пяць літ народнай Польшчы, Лодзь, 1951 = Пяць літ.
22. А. Фядаровіч, Нядзіўная роля польскіх эпіскапов, Новае Врэце, т 24, 1950, № 14-17 = А. Фядаровіч, Новае Врэце, т 24, 1950.
23. Р. Шыдлоўскі, Польскі народ абуджае і просі новай канстытуцыі, Новае Врэце, т 12, 1952, № 10-14 = Р. Шыдлоўскі, Новае Врэце, т 12, 1952.
24. С. Эдурыховіч, Опроекі канстытуцыі Польскай народнай рэспублікі, „За протні гур, за народную дэмакратыю“, 7 ларія 1952 = С. Эдурыховіч, „За протні гур, за народную дэмакратыю“, 7 ларія 1952.
25. С. Эдурыховіч, Эканамічнае развіццё і рост нацыянальнага дохада ў Польшчы, „За протні гур, за народную дэмакратыю“, 1 ларія 1952 = С. Эдурыховіч, „За протні гур, за народную дэмакратыю“, 1 ларія 1952.
26. К. Ярота, Сьезд прадстаўнікоў польскай дзяржавы, Новае Врэце, т 10, 1953, № 19-23 = К. Ярота, Новае Врэце, т 10, 1953.

E. Ajakirjandus.

"Rahva Häääl": 24 juuli 1952, m 774 (2907)

7 jaanuar 1953, m 5 (3046)

"Трaвгa": 21 auctoppe 1947, m 19 (10410)

22 auctoppe 1947, m 20 (10411)

15 genadpe 1948, m 350 (11091)

16 genadpe 1948, m 351 (11092)

22 genadpe 1948, m 357 (11098)

11 oktsdpe 1948, m 284 (11756)

"За прoтннi мф.

за парoфнннo гpофнннo":

10 нaрнa 1950, m 12 (113)

1 дeкaбpнe 1952, m 5 (169)

9 вpae 1952, m 19 (183)

Нoвoе вeрeнe: m 3, 1947

m 5, 1947

m 6, 1948

m 12, 1952

m 22, 1953

Sisukord.

1. Sissejuhatus lk. 2.
2. Poola vabastamine Nõukogude Ameerika poolt ja rahvademokraatliku võimu rajamine lk. 8
3. Rahvademokraatia sotsiaalmajandusliku aluse rajamine ja kindlustamine ... lk. 31.
4. Võitlus tööliste ühtsuse eest ja Poola ühendatud Töölispartii ootamine ... lk. 47.
5. Poola rahva võitlus sotsialismi aluse rajamise eest lk. 56
6. Poola rahvusvaheline seisund pärast teist maailmasõda ja Poola rahva võitlus rahu eest .. lk. 86
7. Lõppõhja lk. 97
8. Kantatud küjanduse nimed ja lühendid lk. 102
9. Sisukord lk. 109